

Ahhoz, hogy fejlődéstörténeti tapasztalatokkal foglalkozhassunk a vizsgálat tárgyát képező szervezetet kell egyértelműen behatárolni. Első lépésként azt kell tehát tisztázni, hogy **milyen szervezeteket értünk magyar állami rendőrség alatt?**

A magyarországi rendvédelem eredetét 800, illetve 1000 év távlatába vezették vissza már a XIX. században.¹ Ez az eredeztetés logikus, hiszen a mindenkori magyar állam egyik hivatását képezte a rend fenntartása. Ezt a feladatot koronként eltérő módon valósították meg. Álláspontom szerint a rendvédelem az állam megjelenése óta – tértől és időtől függetlenül – mindig létezett. A rend fenntartását azonban különböző helyeken és korokban eltérő szervezetek valósították meg. Minél távolabbi múltba tekintünk vissza, annál inkább eltérnek a régmúlt idők rendvédelmi szervezetei napjaink rendőrségeitől.²

A rendőrség országos szervezésének gondolata Franciaországból a legerőteljesebben központosított közigazgatással rendelkező országból indult el. XVI. Lajos állította fel a „lieutenant general de police” tisztséget 1667-ben. 1699-től pedig a megyék rendőri teendőinek felügyelete is a „lieutenant general de police” tisztséget betöltő személy felügyelete alá került.³ Az országos hatáskör azonban csak a nagyobb településeket foglalta magába, hiszen vidéken XVI. Lajos óta a csendőrség tartotta fenn a rendet, amely elnevezés Maréchaussée átkeresztelésével keletkezett. A Maréchaussée szervezet története pedig a XIII. századig nyúlik vissza.⁴

A központi állami rendőrség ideája a Magyar Királyságba Franciaországból – a német nyelvterület közvetítésével – érkezett, a HABSBERG-ház tagjainak uralkodása idején.

Magyarország HABSBERG uralkodóinak ugyan voltak rendőrségeik, ezeket azonban nem lehet a magyar állam rendőrségeinek tekinteni, mivel: nem tartoztak az országgyűlés, illetve a magyar hatóságok felügyelete alá; hatáskörük a HABSBERG-monarchia egészére kiterjedt; tevékenységük pedig jelentős mértékben a magyar hazafiak ellen irányult. Ezek a rendőrségek a Habsburg uralkodók személyes felügyelete alatt álló, a HABSBERG dinasztia érdekeit szolgáló birodalmi politikai rendőrségek voltak.⁵

A Magyar Királyság törvényeiből fakadóan a rendet – napjaink terminológiájával élve – az önkormányzatoknak kellett fenntartaniuk. A rend védelmének a kötelezettsége a vármegyéket és a városokat illette meg. Az önkormányzatok által a rend védelme érdekében működtetett testületek jelentős mértékben eltértek egymástól.⁶

A reformkorban azonban az egész ország területére kiterjedő, a magyar hatóságok felügyelet alá tartozó, rendvédelmi szakfeladat ellátására hivatott szervezetet is felállítottak.⁷ Rendőr szavunk e testület – nevezetesen a Mezei Rendőrség – kapcsán került be a Corpus Juris-ba, mint a nyelvújítás egyik eredménye. A szervezetet a Magyar Királyi Csendőrség létrehozása nyomán⁸, a XIX. század végén törvényi úton módosították az új követelményeknek megfelelően, létrehozva ezzel a mai mezőri szervezet elődjét.⁹ A reformkorban felállított mezőrendőrség azonban lényegében szakrendőri szervezatként működött, mivel csupán a mezőgazdasági termeléssel kapcsolatos témákban rendelkezett kompetenciával. A közrend és a közbiztonság fenntartására továbbra is a vármegyék és a városok rendvédelmi testületei voltak hivatottak.¹⁰ Érdekes jelenség, hogy Magyarországon – a polgári fejlődés következményeként kialakuló államok egyik rendvédelmi szervezettípusa – a rendőrség, először vidéken alakult ki. A magyarországi városokban a rendvédelmi szervezeteket a XIX. század közepétől megvalósuló modernizációs folyamatok nyomán nevezték rendőrségnek.

A közrend egészére kiterjedő, a központi államhatalomnak közvetlenül alárendelt szervezetek a történelmi Magyarország területén kétség kívül a neoabszolutizmus időszakában jöttek létre a császári csendőrség és a császári rendőrség formájában.¹¹ Ez a két testület azonban nem tekinthető a magyar állam rendvédelmi szervezeteinek, hiszen – az úgynevezett jogeljátszás elméletét alkalmazva – Ferenc József a magyar államot felszámolta.¹² A császári csendőrség és rendőrség ugyan a Kárpát-medence területén is működött és a magyar nemzetet is felügyelte, de – a magyar államot fegyveres harc során felszámoló – idegen elnyomó hatalom eszközeként. Külsőségeiben, nyelvében, szellemiségében egyaránt magyarelles szervezetnek tekinthetők, amelyek nem a magyar nemzet, hanem egy idegen elnyomó hatalom érdekeit szolgálták, működésük során pedig nem a magyar, hanem az idegen törvényeket követték. A császári csendőrség és rendőrség ugyan nyilvánvalóan hatást gyakorolt a magyar rendvédelem fejlődésére, azonban semmiképpen sem tekinthetők a magyar rendvédelem fejlődéstörténete részének azok a szervezetek, amelyek a nemzet felszámolását szorgalmazó hódító hatalom eszközei voltak.¹³

A közrend egészére kiterjedő – nem csupán egy rendvédelmi szakterület felügyeletére hivatott és a magyar alkotmányos rend szerint működő – a legitim központi államhatalomnak közvetlenül alárendelt első rendőrség a fővárosi rendőrség volt.¹⁴ A fővárosi rendőrség hatásköre azonban csupán Budapestre, majd fokozatosan az agglomerációba tartozó települések többségére – hozzávetőlegesen a mai Budapest területére terjedt ki.¹⁵

A XX. század elején létrehozott Magyar Királyi Határrendőrség ugyan a legitim magyar központi államhatalom közvetlen felügyelete alá tartozott, azonban működési területe alapvetően a határmenti vármegyékre terjedt ki. Csupán a nyomozati hatásköre fedte le a történelmi Magyarország teljes területét. A testület feladatköre azonban eleve nem foglalta magába a teljes közrendet, hanem csupán a határ őrzésével kapcsolatos feladatköröket.¹⁶

Hasonló volt a helyzet az 1945-től 1949-ig működő második magyar határrendőrség esetében is.¹⁷

Állami rendőrségként működött még 1916-tól a fiumei rendőrség is az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlásáig, azonban csupán Fiume város hatósági területén.¹⁸

A vidék rendvédelmi szervezete 1849-től – a neoabszolutizmus időszakában, uralkodói rendelet nyomán – a csendőrség volt. 1867-ban azonban a kiegyezéssel a Magyar Királyság területén felszámolták a császári csendőrséget. Csendőri szervezetet újra a magyar országgyűlés hozott létre 1881-ben.¹⁹ ezzel kialakult a – francia modellt követő, a polgári berendezkedésű államokkal harmonizáló – magyar rendvédelmi struktúra, amely két szervezettípus a csendőrség és a rendőrség pillérére nyugodott. A csendőrség vidéken, a rendőrségek pedig a városokban tartották fenn a rendet. A csendőrség a központi államhatalom közvetlen felügyelete alá tartozott. A kormány a testület irányítását a belügyi tárca keresztül valósította meg.²⁰ A rendőrségek pedig – a fővárosi és a fiumei rendőrség kivételével – a városok kompetenciájába tartoztak 1919-ig,²¹ amikor rendelettel vonták ezen szervezeteket állami felügyelet alá, általánosítva a fővárosi rendőrség viszonyait.²² A dualizmus és a két világháború közötti időszakban is 12 000 fő csendőr és 12 000 fő rendőr tartotta fenn a rendet az országban. A rendőrség büntetőfelügyeletének 80 %, a csendőrségé pedig 90 % körüli volt.

Ezt a – nyugat-európai országokéval harmonizáló – magyar struktúrát alakította át 1945 után a hatalomra kerülő baloldal, a szovjet rendvédelmi modell átvételével.²³ ennek keretében oszlatták fel a csendőrséget és hozták a rendőrséget a rendvédelemben monopolhelyzetbe.²⁴ A cél a hatalom megragadása volt. Ennek érdekében kívánták a közigazgatást a baloldali blokk befolyása alá vonni. A honvédelem és a rendvédelem terén a recept azonos volt. Kommunista befolyás alá vonták a honvédelem terén a határőrséget, a rendvédelem terén pedig a rendőrséget, mivel ezekben a szervezetekben könnyebb volt a kommunista befolyást kizárólagossá tenni. A többi fegyveres szervezetet visszafejlesztették, vagy megszüntették a kommunista befolyás alatt állókat pedig felfejlesztették, majd amikor a befolyás alá vont szervezetek túlsúlyba kerültek hozzákezdtek a szétzillesztett intézmények fejlesztéséhez, amelyekbe baloldali kádereket delegáltak. A rendvédelem terén azonban a csendőrséget nem állították helyre, mivel a KOMINTERN még a háború előtt kinyilvánította, hogy a forradalom nyugatra exportálása esetén a csendőrségeket a polgári államhatalom leépítése során az elsők között kell felszámolni, mivel azok a polgári rend legszilárdabb támaszai.²⁵ A pártállami diktatúra modelljébe egyébként is a közvetlen központi irányítás alá tartozó egyszemélyes rendvédelmi testületet tartalmazó szisztema fért bele.

Amikor tehát a magyar állami rendőrség fejlődéstörténeti tapasztalatai kerülnek terítékre a vizsgálat tárgyául egyértelműen a fővárosi rendőrség 1919 után pedig a Magyar Királyi Államrendőrség – melyet 1931-től átneveztek Magyar Királyi Rendőrségre – tapasztalataival indokolt elsősorban foglalkozni. A fiumei rendőrség és a határrendőrségek földrajzi, illetve szakmai lokációval működtek. A Magyar Királyi Csendőrség ugyan a mai rendőrség egyik elődje volt, azonban nem tartozott a rendőri szervezettípus körébe, ezért a csendőrséggel csupán érintőlegesen célszerű foglalkozni. A második világháború után átforgalmazott magyar rendőrség pedig – mint a pártállami diktatúra rendvédelmi testülete – aligha tarthat számot működési tapasztalatainak átvételére, bár a negatív tapasztalatok is hasznosak lehetnek.²⁶

Miután sikerült behatárolni a vizsgálat területét alapvetően a fővárosi rendőrségre, illetve a Magyar Királyi államrendőrségre, majd a Magyar Királyi Rendőrségre, a következő kérdés az, hogy mely paraméterek vizsgálata célszerű.

Nyilvánvalóan azokra a vonásokra érdemes figyelmet fordítani, amelyek példamutatóak lehetnek napjaink számára.

Vizsgálatra érdemes ténynek tekintem, hogy:

- a céltestületek 80–90 % körüli büntetőfelügyeleti mutatót produkáltak;
- a kiváló közbiztonságot 12 000 csendőr (vidéken) és 12 000 rendőr a (városokban) hozta létre;

- a testületek morális állapota magas volt, a személyi állományt a lakosság tisztelte.²⁷

Álláspontom szerint a jelzett eredmények létrejöttének több oka volt. Az okok közé sorolható a korabeli humánpolitika, a személyi állomány képzettségi helyzete, a rendvédelmi testületek társadalmi támogatottsága.

A korabeli humánpolitika

A polgári magyar állam nem biztosított a fegyveres testületek tagjai számára a közigazgatás más területein tevékenykedőkhöz képest kedvezőbb ellátást. A fegyveres szervezetek tagjainak az ellátási rendszere megegyezett az állam más területein foglalkoztatottakéval. Csupán annyi eltérés volt, hogy a fegyveres szolgálat veszélyességét és az átlagosnál erőteljesebb fizikai igénybevételét, valamint az egyenruha viselési kötelezettségét:

- testületi pótlékkal (**I. sz. melléklet**);
- nyugdíjkorhatár kedvezményel;
- ruhapénz juttatással honorálta.

Ahhoz, hogy érthető legyen a korabeli humán politika vonzó jellege, a kulcsterületek lényegének megismerése elengedhetetlen. A legfontosabb alapelv az volt, hogy **az állam kötelességét képezte az állami alkalmazottak számára a társadalmi állásukhoz méltó életvitelhez szükséges feltételek biztosítása.**²⁸ Ezen elv azonban a központi államhatalom által foglalkoztatottakra volt érvényes. Az önkormányzatok önállóan oldották meg munkatársaik dotálását. Az önkormányzati ellátási rendszer azonban fokozatosan felzárkózott az állami szisztémához.²⁹

Az állami alkalmazottak részére a társadalmi állásukhoz méltó életvitelhez szükséges feltételek biztosításának gerincét a *fizetés* alkotta. Az érettségit, vagy annál, magasabb állami iskolai végzettséget igénylő beosztásokat 11 fizetési osztályba sorolták. A legmagasabb a miniszterelnöki fizetés volt. A rendvédelmi és honvédelmi szervezetek tisztikarainak tagjai ebbe az úgynevezett állami (tisztviselői) fizetési rendszerbe tartoztak. A hadnagyok, illetve a hadnagyi rangnak megfelelő rendvédelmi testületi ranggal rendelkezők e fizetési rendszer alapján kezdték el pályafutásukat a XI. fizetési osztályban. A rendvédelmi testületek vezető beosztásait betöltők pedig a V–IV. fizetési osztályokba tartoztak. A rendvédelmi testületek altisztjeinek önálló úgynevezett testületi fizetési rendszerei voltak, amelyeknek a felső sávjában megállapított összegek többé-kevésbé megegyeztek az állami (tisztviselői) fizetési rendszer alsó fizetési osztályaiban meghatározott összegekkel. A kezdő rendőr fizetése hozzávetőlegesen $\frac{1}{3}$ -a volt az altiszt kar legmagasabb rendfokozatát viselő rendőr altisztekhez viszonyítva. A kezdő rendőr fizetése 120 pengő a legidősebb rendőr altiszteké pedig 340 pengő körüli volt. Hasonló volt a helyzet az állam más rendvédelmi testületeinél is. A karrierjük kezdetén álló, legalacsonyabb tiszt rendfokozattal rendelkezők fizetése pedig ugyancsak mintegy $\frac{1}{3}$ -a volt az V–IV. fizetési osztályba tartozókéhoz képest. A kezdő rendőrtisztek 200 pengő körüli, míg a testületi vezetők 600–900 pengő körüli fizetéssel rendelkeztek. (**II. sz. melléklet**)

A 200 pengő körüli fizetés már alkalmas volt arra, hogy abból egy család – konszolidált polgári körülmények között – egy hónapig a kiadásait fedezze.

A fizetés az állami ellátási rendszer stabil eleme volt. A fizetéseket úgy kellett postázni, hogy azok az ország legtávolabbi pontjaira is a hónap elejére megérkezzenek. Amennyiben ezek a napok ünnepnapra estek a fizetésnek korábban kellett megérkeznie. Az nem fordulhatott elő, hogy egy állami alkalmazott azért nem tudta teljesíteni az aktuális fizetési kötelezettségét, mert az illetménye nem érkezett meg időben. A polgári magyar állam időszakában az állami alkalmazottak, fizetéséhez az összeget csökkentő módon a nagy gazdasági világválság időszakában nyúltak. Ekkor – átmeneti jelleggel – differenciált módon mérsékeltek a fizetéseket. Nevezetesen a hierarchia csúcsán állók illetményét 20 % körüli összeggel csökkentették. A hierarchián lefelé haladva az ideiglenes elvonás mértéke fokozatosan mérséklődött. A legkisebb fizetéssel rendelkezőknél pedig, már csupán néhány százalékos volt az elvonás.

Az állami ellátási rendszer azonban nem merült ki csupán a fizetésben. A tisztviselői fizetési osztályba soroltakat – családjuk létszámától és az általuk betöltött beosztástól függően – úgynevezett *lakbérpótlék* illette meg. Az ország területét – a lakások eltérő bérleti díjait figyelembe véve – lakbérövezetekre osztották. Az övezeten belül állapították meg az eltérő színvonalú lakások lakbértámogatását. A lakbértámogatások összegét pedig úgy állapították meg, hogy az teljes egészében fedezze a család számára meghatározott nagyságú lakás bérleti díját. Az elvárt nagyságú és színvonalú lakásnál szerényebb körülmények között nem élhetett az állami alkalmazott és családja. Nagyobb városokban, ahol nagyobb létszámú állami alkalmazott dolgozott állami lakótelepeket is építettek. A lakótelepek lakásait az állami alkalmazottak bérelhették ki, általában a lakbérövezeti lakbér szintnél szerényebb bérleti

díjért. A különbözet pedig a család költségvetését gyarapította. Bűnügyileg fertőzött negyedekben állami alkalmazott nem bérelhetett lakást. **(III. sz. melléklet)**

A fegyveres testületek személyi állománya altiszti karjainak esetében az állam a lakhatást önálló lakás formájában a testületnél eltöltött 15–20 éves szolgálati viszonyhoz kötötte. Az alacsonyabb rangú, a fiatalabb korosztályhoz tartozó altisztek számára a testületi objektumokban kialakított laktanyaszerű elhelyezést nyújtó szállásokat biztosítottak. Ezeknek a szállásoknak a díja névleges volt ezért az igénybevételre jogosultak lakbér hozzájárulásban nem részesültek.³⁰

Az állami alkalmazottak ellátásának képezte részét a – kiskorú, illetve tanulmányaikat folytató gyermekek számától függő – *családi pótlék*. A pótlék összegét úgy állapították meg, hogy az valóban fedezte a gyermekekkel kapcsolatos kiadásokat. Független életvitelre alkalmatlan, beteg gyermekek után a családi pótlék nem szűnt meg a nagykorúsággal, illetve a tanulmányok befejezésével. Ilyen esetekben a pótlék a gyermek haláláig járt a gyám részére is.

Az állami alkalmazottak ellátásához tartozott, hogy valamennyien, illetve általuk a közvetlen hozzátartozóik (feleség, kiskorú gyermekek) is *egészségbiztosítással* rendelkeztek. A biztosítás díja pedig – a magasabb fizetést élvezők esetében – fizetésük egy százaléka, az alacsonyabb fizetéssel rendelkezőknél pedig 1,5 százaléka volt. Az egészségügyi ellátás az otthoni, illetve a kórházi kezelésre és a gyógyszerellátásra is kiterjedt. Azokat, akik betegségük miatt egy évig folyamatosan kiestek a munkavégzésből felülvizsgálatban részesítették. Amennyiben az orvosi konzílium nem látott esélyt arra, hogy a beteg visszanyerje munkaképességét az illetőt nyugdíjba helyezték. Akiknél a konzílium lehetségesnek találta a munkaképesség visszaállítását mindaddig kezelték, amíg az egészsége helyre nem állt. Amennyiben a kezelése elhúzódott, minden – kezeléssel eltöltött – év után konzílium vizsgálta felül a beteget. A szolgálati tevékenységgel kapcsolatosan elhunyt személyek özvegyei számára az özvegyi nyugdíjat – méltányossági alapon – úgy állapították meg, mintha a férj 100 százalékos nyugdíjban részesült volna. Azoknak az állami alkalmazottnak, akiknek a betegsége a szolgálat ellátásából fakadt és az orvosi konzílium nem látott esélyt arra, hogy a munkaképessége helyre álljon – méltányossági alapon – a nyugdíj maximumát állapították meg.

Az állami alkalmazottakról szóló gondoskodás részét képezte a *fizetett szabadság* is, amely az állam szolgálatában eltöltött évek számától és a betöltött beosztás szintjétől függően változott.

Az állami alkalmazottak – a szolgálati érdekből megvalósított költözködés esetében – jogosultak voltak *költözködési támogatásra*, amely lényegében a felmerült költségek fedezését jelentette.

Az állami alkalmazottak ellátásához tartozott, hogy őket és közvetlen családtagjaikat (feleség és kiskorú gyermekek) személyre szóló ügynevezett félárú igazolványokkal látták el, amely lehetővé tette, hogy az országos közlekedési vállalatoknál félárú menetjegyet válthassanak.³¹

Az állami alkalmazottak – közvetlen hozzátartozói körében beállt jelentősebb változások esetében (például haláleset, nősülés stb.) – jogosultak voltak *támogatás* igénybe vételére, amelynek a mértéke azonban nem haladhatta meg az egyhavi fizetésük összegét.

Az állam több-kevesebb sikerrel igyekezett távol tartani alkalmazottait a feslett életmódtól és az erkölcstelen hölgyek társaságától. A rendvédelmi testületek tagjainak menyasszonyainál környezettanulmányt végeztek. A testületi tagok abban az esetben kaphattak *nősülési engedélyt*, ha a környezettanulmány kedvező eredménnyel zárult. A környezettanulmány elkészítése során a menyasszony erkölcsös életmódjának vizsgálata mellett megvizsgálták családja bűnügyi helyzetét is. Bűnügyileg fertőzött családból származó menyasszony feleségül vételéhez nem adtak engedélyt. Amennyiben a vőlegény a nősülési engedély megtagadása ellenére mégis feleségül kívánta venni menyasszonyát a vőlegényt leszerelték. A rendvédelmi testületek állami (tisztviselői) fizetési osztályba sorolt tagjai, azaz a tisztek mindegyike kérhetett nősülési engedélyt. A testületi fizetési osztályokba soroltak azaz az altisztek esetében (a vizsgált időszakban a tiszthelyettes konkrét altiszti rangot jelentett) azonban központilag meghatározták, hogy az altisztek hány százaléka lehet nő. Ez az arány testületenként változott és 1867–1945-ig folyamatosan gyarapodott a nők javára. Hozzávetőlegesen az altisztek 20-30 százaléka nősülhetett. Az altisztek közül a leghosszabb szolgálati idővel rendelkezők kerülhettek be a nősülési kérelem benyújtására jogosultak körébe. Ez a mai szemmel rigorózus szabály takarékos működtetést biztosított, hiszen a nőtlenség elhelyezési költsége töredéke volt a nőkének, akik lakbérpótlékra voltak jogosultak. A személyi állomány döntő többségét alkotó altisztek nagyobbik része nem nősülhetett. Ez a ma már minden bizonnyal alkalmazhatatlan szabály, a takarékos működtetés mellett, lehetővé tette azt is, hogy az altiszti állomány többsége szükség esetén könnyen elérhető és bevethető legyen.

A nősülés sajátos elemét alkotta a kaució rendszere. Lényegében a kauciót is annak az alapelvnek a működtetése érdekében alkalmazták, amely szerint az államnak biztosítania kellett az alkalmazottai s közvetlen hozzátartozói számára a társadalmi állásukhoz méltó életvitelhez szükséges feltételeket. Ab-

ban az esetben azonban, ha a férj idő előtt elhalálozott a hátramaradottainak jóval kisebb összegből kellett fenntartaniuk magukat, mintha a családfő tovább dolgozott volna és elérte volna a nyugdíjmaximumot. Minél fiatalabb korban hunyt el a családfő, annál kevesebb jövedelem maradt utána. Ezt a jövedéki űrt volt hivatott pótolni a kaució. Ebből fakadóan minél fiatalabb korban nősült, annál magasabb kaucióval kellett a menyasszonynak rendelkeznie. A kaució azonban kiváltható volt. Abban az esetben ha a menyasszony olyan képzettséggel rendelkezett, amelynek gyakorlása esetén pótolhatta az elhunyt férj kieső jövedelmét, nem volt igényelhető kaució. A kaucióval egyenértékűnek tekintették továbbá azt is, ha az állami alkalmazott apósjelöltje elvállalta a szomorú esemény bekövetkezése esetén a leánya jövedelem kiegészítést, ha az apósjelölt stabil állandó jövedelmet tudott bizonyítani (pld.: állami nyugdíjat).

A személyi állomány ellátási feltételeit javította az úgynevezett *lótápváltság, lótartási illetmény, istálló- és kocsiszínbér támogatás*. A vizsgált időszakban – különösen a dualizmus alatt – Magyarországon a motorizáció még gyerekcipőben járt. A személygépkocsik szerepét a lovak és a fogatok töltötték be. A társadalmi álláshoz méltó életvitelhez egyes beosztások esetében hozzá tartozott a ló, illetve fogat tartása is. A lovasított altisztek lovai számára pedig a laktanyákban biztosítottak istállót, takarmányt stb.³²

Az állami alkalmazottak ellátási feltételei között, talán még a fizetésnél is nagyobb szerephez jutott a *nyugdíj*. Az állami alkalmazottak nyugdíjrendszere egységes volt. A fegyveres szolgálatot ellátók és a veszélyes munkahelynek minősülő munkakörökben dolgozók azonban – egymástól eltérő módon ugyan de – kedvezményekben részesültek a szolgálati idejük kiszámítása terén. A veszélyes munkakörökben tevékenykedők esetében nyolc hónap egy évnél számított. A fegyveres testületek tagjai esetében pedig a szolgálati idő első tíz évét 15 évnél számították.³³

A nyugdíjrendszer egyébként egységes volt. Tíz éves szolgálati viszonyal lehetett nyugdíjjogosultságot szerezni, amely a fizetés 40 százalékának megfelelő összegű nyugdíjat jelentett. Ezt követően minden szolgálati év a fizetés két százalékával megegyező nyugdíjemelkedést jelentett. 40 éves szolgálati viszony nyomán fizetése 100 százalékával vonulhatott nyugdíjba az állami alkalmazott. Alapszabály volt, hogy senki sem kaphatott magasabb nyugdíjat, mint a fizetése. Ezért tehát, ha valaki a nyugdíjba vonulás felső korhatára előtt – ami 65 év volt – már elérte a fizetésével megegyező összegű nyugdíjat nem maradhatott tovább szolgálatban. Ebben az esetben ha nem kérte nyugdíjazását kényszernyugdíjazták. Nagyon szűk körben és rendkívüli helyzetekben – mint amilyen például a terület visszacsatolások időszaka volt – miniszterelnöki engedéllyel nyílt lehetőség néhány fő átmeneti foglalkoztatására a nyugdíjasok köréből. 65 éves koron túl azonban senki sem maradhatott aktív, még akkor sem, ha nem érte el a nyugdíja fizetésének 100 százalékát.

Az állami alkalmazottaknak a társadalmi állásukhoz méltó életvitel feltételeihez való jogosultsága a nyugdíjba vonulással nem enyhészt el. Ebből fakadóan a nyugdíjon kívül a nyugdíjast megillette a lakbértámogatás, az egészségügyi ellátás, amely rajta keresztül kiterjedt a feleségére és a kiskorú vagy tanulmányait folytató, illetve önálló életvitelre alkalmatlan gyermekeire is, a nyugdíjast és közvetlen családtagjait továbbá megillette a kedvezményes árú közlekedési lehetőség is.³⁴

Az állami alkalmazott munkaviszonyával nem csupán magának, hanem feleségének is megszerezte a nyugdíjjogosultságot, amennyiben korábban hunyt el, mint a felesége az özvegy férje nyugdíjának 65 százalékára volt jogosult özvegyi nyugdíjként, mindaddig, amíg újra férjhez nem ment.

Az állami alkalmazottak nyugdíjjogosultsága tőketeremtési lehetőséget is biztosított. A nyugdíjjogosultságot ugyanis – a feleség bejegyzésével – tőkére lehetett váltani. A tőke nagysága a nyugdíj összegétől függött. Kisebbség nyugdíjak esetében a tőkekiváltás egy kis üzlet nyitásának a lehetőségét teremtette meg. Magasabb nyugdíj esetében azonban a tőke már alkalmas volt nagyobb vállalkozás beindítására is. A tőkére váltási lehetőség azonban nem volt automatikus. A nyugdíjas kérvénye nyomán megvizsgálták az üzleti terv életképességét, továbbá, hogy a rendelkezésre bocsátandó kezdőtőke elegendő-e a vállalkozás beindításához, valamint a vállalkozásból valószínűsíthető jövedelem eléri-e a nyugdíj összegét. Kedvező eredmények nyomán kerülhetett sor a nyugdíj tőkére váltására, amelyet azonban már semmilyen körülmények között sem lehetett visszafordítani, még akkor sem ha a vállalkozó csődbe ment.

A nyugdíjakat folyamatosan karban tartották, hogy a fizetési osztályok összegeinek rendezése alkalmával az újonnan kialakított összegekhez igazították a nyugdíjakat. A fizetés rendezések anyagi fedezetét már eleve úgy számolták ki, hogy abba a nyugdíjasokat is beszámították.³⁵

A polgári magyar állam időszakában 1868–1945 a rendvédelem terén tevékenykedők – az állam más területein foglalkoztatottakkal összhangban sokoldalú ellátásban részesültek, amely szilárd egzisztenciát teremtett. A rendvédelem terén szolgálatot teljesítők biztosak lehettek abban, hogy őket és

családtagjaikat térítésmentesen meggyógyítják, ha megbetegsznek. Fizetésük kiegyensúlyozott polgári életvitelt tett lehetővé családjuk számára. Biztosak lehettek abban, hogy szolgálati sérülésük, esetleg haláluk esetén visszamaradottaikról a gondoskodás nem szűnik meg. Halálukig, illetve özvegyük haláláig a család lakhatása biztosítva volt. Nyugdíjas korukban pedig a nyugdíjba vonulásuk idejére elért beosztás társadalmi tekintélyéhez méltó ellátásban részesültek.

Az állam tehát döntően nem a fizetés mértékével, hanem az egyéb juttatásokkal teremtett olyan helyzetet, hogy a társadalom javából válogathatta ki a munkatársakat. A gondoskodás összessége pedig olyan helyzetet teremtett, amely szinte kizárta az állami alkalmazottak korrumpálhatóságát. Az állam alkalmazottai és azok családtagjai számára olyan életviteli lehetőséget nyújtott, amely lehetővé tette a megélhetési gondoktól mentes életet. Az állami alkalmazottaknak lehetőségük nyílt figyelmüket a munkájukra és szakmai továbbképzésükre fordítani, amelynek pozitív következményei megmutatkoztak az állami szervezetek működésének szakmai színvonalában, végső soron az állampolgárokkal való foglalkozás szakszerűségében.

A nőszüléssel kapcsolatos rigorózus szabályoktól eltekintve, a korabeli szabályozás nem csupán megállja a helyét napjainkban, hanem példát is mutat a jövő számára.

A személyi állomány képesítési követelményrendszere és képzettsége

A testület személyi állományának tagjaival – figyelembe véve a korabeli társadalom iskolázottsági állapotát – magas képzettséget követeltek. Ez a képzettségi elvárás a két világháború közötti időben magasabb volt, mint a dualizmus időszakában, hiszen a társadalom iskolázottsági szintje is fejlődött. Az iskolai előképzettség igénye állománycsoportonként is változott, mivel a személyi állomány különböző állománycsoportba tartozó tagjai különböző tartalmú munkaköröket töltöttek be.

A testületbe történő felvételt fizikai, szellemi és erkölcsi színvonalhoz kötötték.

A *fizikai* követelmények közé tartozott az egészséges állapot, az ép testalkat, továbbá a dualizmus időszakában 165 cm a két világháború között pedig a 170 cm testmagasság. Mivel a fegyveres szolgálatot teljesítők minden időben fokozottabb fizikai igénybe vételnek voltak kitéve mint az állam civil alkalmazottai, ezért lényeges volt az egészségük. Az ép testalkat pedig az egyenruha viselés miatt volt fontos. Születési, vagy szerzett testi hibával rendelkezők nem viselhettek egyenruhát. A sérülteket felgyógyulásukig eltanácsolták az egyenruha viselésétől. A szolgálat során megrokkantak, illetve az időskorúak (nyugdíjasok) az egyenruhát – fizikális állapotuktól függő – megszorításokkal viselhették. Aki például bottal járt nem köthetett kardot stb.

Erkölcsi tekintetben a testületbe történő belépés előfeltétele a fedhetetlen előélet volt, a jelentkezők nem állhattak gondnokság alatt.

A testületbe történő felvétel *szellemi* követelményeit – ellentétben a fizikai és erkölcsi elvárásokkal – állománycsoportonként differenciálták. Az őrszemélyzethez (altisztek) az elemi iskolai végzettség, a detektívekhez és felügyelőkhez az érettségi, a fogalmazókhoz pedig, diploma – nevezetesen jogtudori oklevél – volt a belépés előfeltétele.

A rendőrségekhez jelentkezőket tehát már a felvételük során csoportosították az állami iskolai végzettségük függvényében. A testület személyi állománycsoportjai ugyanis a rendőri munka színterein megfelelően különültek el. A közrendvédelmi teendőket az őrszemélyzet látta el a rendőrfelügyelők irányításával. A bűnügyi munkát a detektívek végezték a detektív felügyelők irányításával. Az igazgatásrendészeti teendőket és a kapitányságok, valamint a szervezet irányítását a fogalmazók és a – fogalmazók köréből előlépő – tanácsosok látták el.

A véglegesítésüket megelőzően a jelentkezőknek úgynevezett *próbaidőt* – a rendőr őrszemélyzet esetében – illetve *gyakornoki időt* – a felügyelők és fogalmazók esetében – kellett letölteniük, amelynek az időtartama három év volt.

A tisztviselői kar, amelyhez tartozónak tekintették a rendvédelmi testületek tisztviselői karait is – őket a dualizmus időszakában még rendőr tisztviselőknak nevezték – képesítési követelményrendszerének gyökerei Mária Terézia uralkodásának idejére nyúlnak vissza. A HABSBURGOK igyekeztek sokszínű birodalmukban jól képzett és egységes szakértelemmel rendelkező munkájukat élethivatásként művelő hivatalnokokat alkalmazni, akik a helyi előkelőségektől függetlenül érvényesíthették egységes módon a birodalmi elvárásokat. A hivatásos hivatalnoki kar – a választott hivatalnokokhoz képest – jóval nagyobb mérvű gondoskodást igényelt. Ezt a rendszert vették át és fejlesztették tovább a Magyar Királyságban a kiegyezést követően.³⁶

A vizsgált időszakban a közigazgatási képesítést első ízben átfogó módon a dualizmusban szabályozták. A közigazgatási *tisztviselőket szakokba csoportosították* és a szakok számára különböző felsőoktatási intézmények diplomáit írták elő. Ilyen szakok voltak a közigazgatási tisztviselők, a tanárok és

tanítók, az orvosok, a műszaki alkalmazottak, a bányászati tisztviselők, az erdőtisztek, a levéltárosok, a postai tisztviselők, a számviteli tisztviselők és az egyéb szakon lévők. Ide tartoztak a telekkönyvi és zálogházi tisztviselők, a tengerészisztek, a rendvédelmi testületek tisztjei stb.³⁷

A magyar közigazgatás alkalmazottainak – és annak részeként a rendőr tisztek – képezésének fejlesztése azonban nem torpant meg az állami iskolai előképzettség igényének a bevezetésével. Szükség volt arra is, hogy a közigazgatás leendő szakemberei – ne csupán a szakterületük tudományterületének ismereteit sajátítsák el egy felsőoktatási intézményben, hanem – az érintett tudományterület magyar közigazgatásban történő alkalmazásának a tapasztalataival is megismerkedjenek. Ezt szolgálta a gyakorlati közigazgatási vizsga amely általános- és szakvizsgából állt. Az állami fizetési osztályba sorolt állami alkalmazottaknak a gyakornoki idejük alatt – amely három év volt – kellett letenniük a gyakorlati közigazgatási szakvizsgát.³⁸

A rendőrség személyi állománya tekintetében a gyakornoki vizsga kötelezettsége alá tartoztak a detektívek, a detektív- és rendőrfelügyelők, valamint a fogalmazók.

A gyakorlati közigazgatási vizsga általános részében minden gyakornoknak a közigazgatás teljes területére kiterjedő általános ismeretekből kellett vizsgáznia. Ennek eredményes letétele nyomán kerülhetett sor a gyakorlati közigazgatási szakvizsga letételére. A vizsgázó – leendő hivatása figyelembe vételével – négyféle vizsga közül választhatott: 1. belügyi szakvizsgát, amely a miniszterelnök, belügyminiszter; 2. pénzügyi szakvizsgát, amely a pénzügyminiszter; 3. vallás- közoktatásügyi és nevelésigazgatási szakvizsgát, amely a vallás- és közoktatásügyi miniszter; végül pedig 4. közgazdasági és közlekedésügyi szakvizsgát, amely a földművelésügyi és kereskedelemügyi miniszter vezetése alatt álló minisztériumokban, illetőleg alájuk rendelt közigazgatási szervezeteknél a törvényben előírt elméleti minősítéshez kötött állásokban alkalmazott tisztviselők véglegesítéséhez volt szükséges.³⁹

Az elméleti minősítéshez kötött – állami (tisztviselői) fizetési osztályokba sorolt – rendőri állásokra aspirálók előképzettsége azonban eltérő volt. A fogalmazói karba aspirálók számára a gyakornoki idő kötetlenebb volt. Néhány útbaigazító előadástól eltekintve önállóan készültek fel a gyakorlati közigazgatási vizsga általános- és szakvizsgájára. A három éves gyakornoki idő során – az általános és a szakvizsga között, a leendő munkakörükhöz kapcsolódó beosztások teendőivel való ismerkedés mellett – lehetőségük nyílt hosszabb–rövidebb időt eltölteniük a leendő hivatásukhoz kapcsolódó tudományágakat művelő intézeteknél, tanszékeknél stb.

Az érettségi előképzettséghez kötött detektívek és rendőrfelügyelők belügyi szakvizsgájának tananyaga nem csupán a fogalmazóktól, de egymástól is eltért. Az általános – és a szakvizsgát tehát eltérő tartalommal ugyan, de ők is letették. Őket a vizsgákra tanfolyamokon készítették fel. A két szakvizsga között pedig a leendő hivatásukhoz kapcsolódó beosztásokat betöltő rendőrök mellett tevékenykedtek felelősség és hatáskör nélkül figyelve mentoraik tevékenységét.

Valamennyi gyakornok a gyakorlati közigazgatási vizsga szakvizsgájának eredményes letétele nyomán vált véglegesíthetővé a testületnél. Képzettségük birtokában – megfelelő szolgálati idő elteltével – előléptethetők voltak a rangjukhoz kapcsolódó állami (tisztviselői) fizetési osztályok fokozataiba.⁴⁰

Magasabb rangba kerülés (rendőrfőfelügyelő, detektív felügyelő és detektív főfelügyelő, valamint tanácsos) előfeltétele szakmai tanfolyam elvégzése volt. A rendőr főparancsnoki, rendőr kapitányi és rendőr főkapitányi munkakörökhöz kapcsolódó magasabb fizetési osztályokba pedig újabb minősítő vizsga letétele nyomán léphettek az eredményesen vizsgázók. A magasabb rendfokozat elérését, illetve beosztások betöltését lehetővé tevő tanfolyamokra általában tíz éves szolgálati idő után lehetett jelentkezni. Azok azonban, akiknek az állami iskolai végzettsége magasabb volt, mint amit az állománycsoportjuk számára előírtak, a várakozási idő felének a letelte után jelentkezhetnek a továbbképző tanfolyamokra. A továbbképző tanfolyamok időtartama az egy évet nem haladta meg.

A szakmai tanfolyamok és minősítő vizsgák eredményes letétele csupán lehetővé tette a magasabb beosztás betöltését és ahhoz kapcsolódó fizetési osztályba való bekerülést. Az előléptetésre, illetve kinevezésre azonban csak akkor kerülhetett sor, ha a magasabb beosztások egyikében üresedés keletkezett. A megüresedett beosztást kizárólag annak a személynek lehetett felajánlani, aki a testületnél a legrégebben szerezte meg a magasabb beosztáshoz szükséges képesítést, de – beosztás hiányában – az előbbre jutására nem kerülhetett sor. Amennyiben az illető nem fogadta el a beosztást – például lakóhelyétől távoli településen keletkezett üresedés és nem kívánt odaköltözni – az utána következő várakozónak kellett felajánlani a státuszt.

Az elméleti minősítéshez kötött állami (fizetési) osztályokba soroltakhoz hasonló volt a helyzet az altisztek tekintetében. Az altiszteknél a gyakornoki időt próbaidőnek nevezték, melynek időtartama ugyancsak három év volt. Ez alatt az idő alatt kellett a próbaidős rendőrnek a rendőrtanfolyamot ered-

ményesen elvégeznie. A vizsgált időszakban a tanfolyam időtartama és az elsajátítandó tananyag fokozatosan gyarapodott. Ennek eredményeként hat hétről egy évre növekedett a tanfolyam időtartama. A tanfolyam eredményes elvégzése után láthatott el a próbaszolgálatos rendőr szolgálatot. A harmadik és végén – szolgálati előjárói kedvező véleményezése nyomán – kerülhetett sor a véglegesítésre. A rendőr altisztek az altiszti kar magasabb rendfokozatainak, illetve beosztásainak betöltésére újabb tanfolyam elvégzése nyomán váltak jogosulttá. A tanfolyamra jelentkezés előfeltétele a huzamos ideje (legalább tíz éve) kiválóan teljesített szolgálat volt. Illetve itt is előny élveztek azok, akik a magasabb rangcsoport számára előírt iskolai végzettséget (négy polgári, illetve annak megfelelő más tartalmú iskolai végzettség) megszerezték.

Az elméleti minősítéshez kötött állami (tisztviselői) fizetési osztályra kiterjedően az úgynevezett *rangfokozati névjegyzékben* tartották számon, hogy ki és mikor milyen képesítést szerzett, milyen beosztást tölt be, valamint milyen beosztás betöltésére van képzettsége. A rangfokozati névjegyzék nyilvános és hozzáférhető volt. A rangfokozati névjegyzékben foglaltaktól a személyzeti munka végzése során nem lehetett eltekinteni. Az altisztek tekintetében városi rendőrségenként vezették a rangfokozati névjegyzék szerepét betöltő nyilvántartásokat.

Az elméleti minősítéshez kötött állami (tisztviselői osztályokba) kinevezésre azok a személyek kerülhettek, akik valamennyi feltételnek megfeleltetek. A VI. és annál magasabb fizetési osztályba tartozókat (I–VI) az államfő nevezte ki, az alacsonyabb fizetési osztályba tartozókat pedig kormányfő. A testületi fizetési osztályokba soroltakat az illetékes tárca minisztere nevezte ki, illetve a testület vezetője léptette elő.⁴¹

A vizsgált testületeknél az előmenetel kizárólagos lehetőségét a továbbképzés biztosította. Ez a rendszer mindenfajta protekcionizmust kizárt. A szervezet – valamennyi állománycsoportba tartozó – tagja számára egyértelmű volt, hogy a karrierje érdekében mikor és mit kell tennie. Az is nyilvánvaló volt, hogy mit érhet el pályája során, illetve a továbbképzési lehetőségek mellőzése esetén mire számíthat. A szervezet tagjai karrierjüket lényegében önmaguk alakíthatták. Alapvetően a szervezetbe történő belépés esetében kapott számottevő szerepet a parancsnoki vélemény a karrier alakulásának későbbi fázisaiban a parancsnoki szubjektívizmus másodlagos szerepet játszhatott csupán.

A minden tekintetben kiválóan felkészített személyi állomány lehetővé tette az egyéni felelősség elvének az alkalmazását. A testület tagjai erkölcsileg és anyagilag egyaránt személyesen feleltek a munkájukért, és a jogszabályokban foglaltaknak megvalósításáért feleltek. A parancsnokoknak ugyan joguk volt kisebb fegyelmi vétségekért kisebb büntetéseket kiszabni, azonban munkatársakat nem a főnökök választhatták meg, hanem a karrierívi automatizmusok érvényesültek. Az elbocsátás lehetősége sem a munkahelyi vezetőt illette meg. Az elbocsátásnak csak abban az esetben volt helye, ha bebizonyították az illető alkalmatlanságát vagy törvénysértő magatartását a bíróság előtt.

A testületek társadalmi támogatottsága

Mindenek előtt azt célszerű tisztázni, hogy jelen esetben mit értek társadalmi támogatottság alatt. E fogalomkörbe – a vizsgált téma kapcsán – két tényezőt tekintek lényegesnek, nevezetesen a szervezet tagjainak a tekintélyét, valamint az úgynevezett közhatósági tevékenységet folytatókat.

A közhatósági tevékenységet folytatók elsősorban a vidék rendvédelme terén voltak érzékelhetők. Igaz ugyan, hogy vidéken a rendet a csendőrség tartotta fenn,⁴² azonban a vidéki közbiztonság állapota erősen kihatott a városokra és viszont, valamint a vidék helyzetét azért is érdemes a civil támogatottság tekintetében megvizsgálni, mert napjainkban az egész ország területén a rendőrség hivatott a rend fenntartására.

Vidéken négy szakterületre kiterjedően alkalmaztak közhatósági jogkörrel felruházott személyeket. Az első ilyen csoportot a *gátőrök* alkották. A Magyar Királyságban a XVI. századig nyúlnak vissza a vízszabályozási törvények.⁴³ A vízgazdálkodás pedig sokkal régebbi múlttal rendelkezik. Vízszabályozással komolyabb eredményeket a XVIII. században értek el. A reformkori és a dualizmuskori folyamszabályozó munkálatok tették fel a koronát a magyarországi vízszabályozásra. A Tisza völgyében közel 4,5 millió, a Duna völgyében pedig mintegy 1,5 millió hektárnyi területet vontak művelés alá a folyamszabályozók nyomán. 1867–1930 között 600 millió korona értékben 6 249 km hosszúságú gát épült, amely 24 000 km² terület mezőgazdasági művelés alá vonását tette lehetővé.⁴⁴ A magyar társadalom egészét megmozgató, az állami forrásokat is jelentős mértékben felhasználó és hatalmas környezet átalakítást eredményező munkákra tekintettel logikus ezen építmények őrzése és védelme. 1871-ben külön törvényt hoztak a gátrendőrségről.⁴⁵ A gátak azoknak a földtulajdonosoknak a tulajdonában voltak, amely területeket a gátak védtek. A gátak és a gátőrség fenntartása ezen földtulajdonosok által létrehozott vízszabályozási társulatok kötelezettségét alkotta.⁴⁶ A gátőröket felfegyverezték.⁴⁷ A víz-

szabályozási társaságok gondozásába a XX. század elején 6 379 km hosszúságú gátrendszer tartozott. A trianoni békediktátum határai közé zsugorított Magyarországon a gátak hossza 3 882 km volt. Erre a gátrendszerre a dualizmus időszakában 3 896 fő, trianon után pedig 2 491 fő gátőr vigyázott.⁴⁸

A második csoportot az erdő- és vadőrök alkották. Az erdők óvása, gondozásának igénye és azoknak jogszabályokban történő megjelenítése a középkorig nyúlik vissza.⁴⁹ A kiegyezés idejére kialakult elméletet és gyakorlatot örökölték a korabeli erdészek. Ebből fakadóan a dualizmusban már komplex erdőtörvényt alkotott az országgyűlés, melyet a két világháború között továbbfejlesztettek.⁵⁰ Az erdők társadalmi fontosságára való tekintettel külön jogszabályban rendezték az erdőművelés szervezeti kereteit. Az erdőtulajdonosoknak úgynevezett üzemtervet kellett készíteni, melyet az erdőrendészeti illetékesekkel kellett jóváhagyni. Az életképtelen méretű erdőtulajdonosoknak pedig, erdőbirtokossági társulat formájában kellett erdőbirtokaikat kezelni. Jogszabályban rögzítették az erdőkihágásokat és megteremtették az erdők magánúton történő őrzésének és védelmének a lehetőségét. Az erdőrendészeti teendők felügyeletére pedig, úgynevezett erdőrendészeti hatóságot hoztak létre.⁵¹ Az erdőtulajdonosok 3 000 holdanként voltak kötelesek erdőmérnököt alkalmazni. Őket az első világháború előtt erdőtiszteknek hívták. Az erdőmérnökök segédszemélyzetét képezték az erdőgazdasági segédszolgálatot ellátók, azaz az erdőőrök és a vadászok. Egyes vidékeken erdőmesternek, lövőmesternek, vagy erdőkerülőnek is nevezték őket. Az erdőgazdasági segédszolgálatot ellátókat 1 000 holdanként voltak kötelesek foglalkoztatni az erdőtulajdonosok. A történelmi Magyarországon 90 000 fő, a trianon utáni Magyarországon pedig 13 200 főnyi erdészeti segédszemélyzet teljesített szolgálatot. Az erdőtisztek és az erdőgazdasági segédszolgálatot ellátók lőfegyverrel rendelkeztek.⁵²

A harmadik csoportot a vasút- és távírda őrök alkották, akik a Magyar Királyi Államvasútak és a Magyar Királyi Posta alkalmazottai voltak. Mivel a postai távírdai vonalakat gazdasági megfontolásokból fakadóan a vasútvonalakra telepítették, így őrzésük és védelmük nem vált ketté. A vonalak őrzését a három-öt kilométerenként a helyszínre telepített pályaőrök (bakterek) látták el.⁵³ A bakterek – a családjukkal egyetemben – a vasútvonalak mentén épített és a hozzá tartozó kis kertekkel rendelkező házakban laktak. A szó szoros értelmében folyamatosan szemmel tarthatták a rájuk bízott vonalszakaszt. A történelmi Magyarországon 22 117 km hosszú vasútvonalon 5 530 fő, míg a trianon utáni Magyarországon – a területvisszacsatolásokat megelőzően – 7 606 km hosszú vasútvonalon 1 902 fő teljesített pályaőri szolgálatot. A pályaőröket a dualizmus időszakában oldalfegyverrel (forgópisztollyal) is ellátták. A két világháború közötti időszakban azonban fegyvertelenek voltak. Valószínűleg a bakterházak között kiépített folyamatos telefon összeköttetés és a bakterházak viszonylagos közelsége indokolta a fegyvertelenséget.

A negyedik csoportot a mezőőrök alkották. A mezőőri szervezet a mezőrendőrségből nőtt ki. A mezőrendőrséget a XIX. század első felében állították fel a mezőgazdasági javak és termények védelme érdekében.⁵⁴ A polgári fejlődés nyomán kialakított új körülményekhez igazították a szervezetet a XIX. század végén.⁵⁵ A történelmi Magyarországon hozzávetőlegesen 15 000 fő, míg a trianon utáni Magyarországon mintegy 5 000 fő mezőőr teljesített szolgálatot. A mezőőrök lőfegyverrel rendelkeztek **(IV. sz. melléklet)**

A közhatalosi jogkörrel felruházott személyek pókhálószerűen fedték le az ország lakatlan, illetve kevésbé lakott területeit. Az írástudatlanok számára is érthető szolgálati jelvényrel látták el őket, amely a rajta lévő számjegy alapján egyben az azonosításukra is szolgált. A közhatalosi feladatok ellátására kizárólag kellően felkészített személyt vettek fel. A felkészítés – az alaptevékenysége eredményes ellátását tartalmazó ismereteket felölelő – szaktanfolyam eredményes elvégzése jelentette. A tanfolyamokat állami felügyelettel valósították meg, a tananyagot is az illetékes szaktárca engedélyezte. A közhatalosi jogkörrel felruházott személyek akkor kezdhették meg tevékenységüket, ha esküt tettek az állam képviselője, általában a területileg illetékes jegyző előtt. Az esküt tett személyeket nyilvántartásba vették. A közhatalosi személyek tehát nem állami, hanem magán, illetve – a mezőőrök esetében többnyire – önkormányzati alkalmazottak voltak. Az állam azonban részletesen előírta a foglalkoztató kötelezettségeit. A közhatalosi jogkörrel felruházott személyek nyugdíjjogosultak és egészségbiztosítottak voltak. A közhatalosi személyek a rájuk bízott vagyonban kárt okozókat elfoghathatták tőlük zálogot vehettek, amelyet – többnyire szabálysértési eljárás keretében kiszabott – bírság kifizetése nyomán visszakapott a kárt okozó. A közhatalosi jogkört ellátók esetében nem csupán arról volt szó, hogy a szabálytalanságokat elkövetőket előállították, a nyomokat és eszközöket megóvták a rendvédelmi testületek tagjainak megérkezéséig. Folyamatos jelenlétük eleve bűncselekményt megelőző hatást fejtett ki. A rendvédelmi testületek számára pótolhatatlan volt az a helyismeret és információ, amelyet a közhatalosi jogkörrel felruházott személyek szükség esetén a rendelkezésükre bocsátottak.⁵⁶

A testületek társadalmi támogatottsága tekintetében megállapítható, hogy a vidék rendvédelméért – amely az ország területének és lakosságának döntő többségét alkotta a dualizmus és a két világháború közötti időszakban is – felelős Magyar Királyi Csendőrség 12 000 fős személyi állománya mellett a trianon utáni Magyarországon mintegy 22 593 fő, a dualizmus időszakában pedig, hozzávetőlegesen 113 426 fő közhatalósági jogkörrel felruházott személy vett részt a rend védelmében.⁵⁷

A közhatalósági jogkörrel felruházott személyek nem terhelték az állami költségvetést, mert őket magáncégek, illetve részben az önkormányzatok fizették. Az is igaz ugyan, hogy a közhatalósági jogkörrel felruházott személyek munkaköri feladatai sokkal szélesebbek voltak, mint a közrend megóvásában való részvétel. Ennek ellenére azonban létük a rendvédelem nélkülözhetetlen része volt. Nélkülük nem lehetett volna vidéken a rendet 12 000 fős rendvédelmi testülettel fenntartani.⁵⁸

Visszatérve tehát az alapkérdéshez, nevezetesen melyek voltak a vizsgált rendvédelmi testületek eredményének okai négy ok nevezhető meg.

- 1. A magasán képzett személyi állomány biztos egzisztenciával rendelkezett. Belátható, biztos és kiszámítható karrierívébe nem avatkozhattak bele a politikai, gazdasági és egyéb érdekek által vezérelt személyek. A karrierív szakmai tudás orientált volt. A testületen belüli viszonyok példamutató munkamorál kialakításához vezettek.

- 2. A testületek személyi állományának szociális juttatásai – kisebb eltérésekkel – alapvetően megegyeztek a közigazgatás más területein dolgozókéval. Ezek a viszonyok azonban lehetővé tették azt, hogy megélhetési gondok a rendvédelmi testületek tagjainak a figyelmét ne vonják el feladataik eredményes megoldásától. A képzettség és a testületben betöltött pozíció, valamint a juttatások szoros összhangban álltak. A képzés szakoktatás jellegű volt, amely egyrészt az állami iskolai végzettségre épített, másrészt pedig gyakorlatorientált tartalmat valósított meg.

- 3. A személyi állomány testületen belüli elosztása racionális volt abban a tekintetben, hogy a létszám öt százaléka tartozhatott a tiszt karba és az őrszemélyzeti állomány sokkal nagyobb volt mint a nyomozói. Ez tette lehetővé, hogy ne bűncselekményt követő, hanem bűnmegelőző jelleggel működjének e testületek.

- 4. A testület létszámát – elsősorban vidéki viszonylatban – jelentősen meghaladó erők segítették. Ezen erők erős állami felügyelettel, de civil finanszírozással rendkívül hatékonyan működtek közre a közrend megvédésében.

Nem véletlen, hogy mind a négy terület a személyi állománnyal kapcsolatos. A rendvédelemben ugyanis a személyek felkészültsége, tenni akarása a legfontosabb tényező. Természetesen a modern technika vívmányaira is szükség van, azonban a technika jól felkészült személyi állomány nélkül nem képes eredményt létrehozni. Nem lehet továbbá a rendet a jogszabályok alakításával sem olyan eredményesen befolyásolni, mint a rendfenntartó testületek személyi állományának felkészítésével, illetve a felkészítettség által megvalósuló bűnüldözési eredményességgel. A jogszabályok permanens változása többet árt, mint használ. Természetesen a jogszabályok megfontolt fejlesztésére szükség van, azonban a jobbiztonsághoz hozzá tartozik a jogszabályok nem túl gyakori változtatása is.

Véleményem szerint elődeink irígylésre méltó rendvédelmi eredményeinek nyitja egyértelműen a korabeli személyi állományban rejlik. Ilyen személyi állomány létrehozása sokkal nehezebb, időigényesebb és költségesebb feladat, mint a technika lecserélése, vagy új jogszabályok bevezetése. Álláspontom szerint átütő eredmény a humán politika, a személyi állomány képzése valamint a létszám testületen belüli racionális elosztása, illetve a közhatalósági jogkörrel felruházott segítők tevékenységének koordinált fejlesztése nyomán jöhet létre.

Ilyen értelemben a magyar rendvédelem jövője a múltja. Abban az esetben érhető el nemzeti rendvédelmünk által a két világháború közötti időszak, illetve a dualizmus kori büntetőrendvédelmi eredmények ha sikerül a vizsgált időszak személyi állományához hasonló színvonalú személyi állományt kialakítani, amelynek azonban a jelenlegi humán és képesítési körülményeknek a XX. század első felében elért színvonalra emelése az előfeltétele.

Álláspontom szerint a nemzeti rendvédelmi testületek abban az esetben működhetnek eredményesen, ha a testületi tagokat tisztelik a társadalom tagjai, a testületi tagok pedig büszkék hivatásukra. A tisztelet eléréséhez a kultúralt magatartáson és a lakosság érdekeit szem előtt tartó ügyintézésen keresztül vezet az út. Mindkettő előfeltétele a szakmai kvalifikáció és az a fajta szemlélet, amely nem ellenségesen, nem potenciális bűnelkövetőként tekint a társadalom tagjaira. A magyar nemzet szervezete a magyar állam. A magyar állam rendőrségének, pedig magyar nemzet tagjait kell szolgálniuk, beleértve a kisebbségeket is. Ez a fajta szemléletmód által vezérelt magatartás válthatja ki a populáció elismerését és támogatását.

Sokak számára talán elhanyagolhatónak tűnik, én azonban fontosnak tartom az egyenruhát viselő megjelenését is. A rend őrének megjelenésében is tekintélyt kellene sugározni és a magyar jelleget tükröznie. Ezzel szemben a hazai rendvédelmi szervezetek szolgálati öltözékei nélkülözik a nemzeti motívumokat. Amennyiben a forma tükrözi a tartalmat a helyzet szomorú! Miért legyen büszke az a magyar rendőr az egyenruhájára amely az amerikai öltözet silány változata? Miért tisztelje és működjön együtt olyan rendőrrel a magyar állampolgár aki egy idegen hatalom ruházatának adaptációját, eklektikus változatát hordja?

Jegyzetek:

- ¹ RÉDEY
- ² PARÁDI József: *A magyar rendvédelem története.* 25–39. p.
- ³ LAKY
- ⁴ ÖRY
- ⁵ DEÁK
- ⁶ CSIZMADIA: 31–64. p.
- ⁷ 1840/IX. tc.
- ⁸ 1881/III. tc.
- ⁹ 1894/XII. tc.
- ¹⁰ O'SVÁTH
- ¹¹ HESZTERA
- ¹² GALÁNTAI: 7–19. p.
- ¹³ V. ö. 2. sz. jegyzettel: 53–67. p.
- ¹⁴ A fővárosi rendőrséget 1872-ben ideiglenesen, majd 1881-ben véglegesen államosították. (Közvetlenül a kormány felügyelete alá helyezték, a kormány pedig az irányítást a belügyi tárcán keresztül gyakorolta.)
1872/XXXVI. tc. ; 1881/XXI. tc.
- ¹⁵ BORBÉLY – KAPY
- ¹⁶ 1903/VIII. tc.
- ¹⁷ NAGY
- ¹⁸ 1916/XXXVII. tc.
- ¹⁹ CSAPÓ
- ²⁰ SZAKÁLY
- ²¹ TISZA
- ²² 5 047/1919. ME. r.
- ²³ V. ö. 2. sz. jegyzettel: 136–171. p.
- ²⁴ 1 690/1945. ME. r. ; 1 700/1945. ME. r.
- ²⁵ KESERŰ
- ²⁶ ERNYES
- ²⁷ BORBÉLY – KAPY: op. cit. ; REKTOR
- ²⁸ PARÁDI József: *A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai.*
- ²⁹ CSIZMADIA: op.cit.
- ³⁰ V. ö. 2. sz. jegyzettel: 194–221. p.
- ³¹ Loc. cit.
- ³² Loc. cit.
- ³³ MÓCZÁR
- ³⁴ V. ö. 28. sz. jegyzettel
- ³⁵ Loc. cit.
- ³⁶ HAJDÚ
- ³⁷ MAGYARY ; 1883/I. tc.
- ³⁸ 1929/XXX. tc. ; 1933/XVI. tc.
- ³⁹ V. ö. 29. sz. jegyzettel: 460–461. p.
- ⁴⁰ EGYED: 78–88. p.
- ⁴¹ PANKA
- ⁴² CSAPÓ: op. cit. ; KAISER
- ⁴³ SCHMIDT
- ⁴⁴ IHRING: 385–391. p.
- ⁴⁵ 1871/XL. tc.
- ⁴⁶ 1871/XXXIX. tc.
- ⁴⁷ 34 021/1876. PÜM. r.
- ⁴⁸ PARÁDI Ákos: *A magyar rendvédelem civil szerveződései 1867–1945.*
- ⁴⁹ LESSENYEY
- ⁵⁰ 1879/XXXI. tc. ; 1935/IV. tc.
- ⁵¹ 1913/XVIII. tc.
- ⁵² PARÁDI Ákos: op. cit.
- ⁵³ HENCZ ; CSERMENDY – HORVÁTH
- ⁵⁴ 1840/IX. tc.
- ⁵⁵ 1894/XII. tc.
- ⁵⁶ PARÁDI Ákos: op. cit.
- ⁵⁷ Loc. cit.
- ⁵⁸ Loc. cit.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK

- BORBÉLY – KAPY — BORBÉLY Zoltán – KAPY Rezső: *A 60 éves magyar rendőrség*. Budapest, 1942, Halász Irodalmi és Könyvterjesztő Vállalat.
- CSAPÓ — CSAPÓ Csaba: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914*. Pécs, 1999, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány. /Pannón Könyvek./
- CSERMENDY – HORVÁTH — CSERMENDY László – HORVÁTH Ferenc: *125 éves a magyar közlekedési hatóság 1868-1993*. Budapest, 1993, Közlekedési Dokumentációs Rt.
- CSIZMADIA — CSIZMADIA Andor: *A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrendszer létrejöttéig*. Budapest, 1976, Akadémia.
- EGYED — EGYED István: *A közigazgatási képviselők képzése és képesítése*. Budapest, 1936,
- GALÁNTAI — GALÁNTAI József: *A Habsburg-monarchia alkonya. Osztrák-magyar dualizmus 1867-1918*. Budapest, 1985, Kossuth.
- HENCZ — HENCZ Lajos: *Posta és távbeszélő története*. Budapest, 1931, Merkantil.
- IHRING — IHRING Dénes: *A magyar vízszabályozás története*. Budapest, 1973, Országos Vízügyi Hivatal.
- KAISER — KAISER Ferenc: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között*. Pécs, 2002, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány /Pannónia Könyvek./
- LAKY — LAKY Imre: *Rendőrökről rendőröknek*. Budapest, 1926, Ráth Mór Könyvkiadó.
- LESSENYEY — LESSENYEY Ferenc: *A magyar erdőgazdaság története és mai helyzete*. Budapest, 1936, s.n.
- MÓCZÁR — MÓCZÁR Elemér: *A magyar állami tisztviselők nyugdíjazásának története és a nyugdíjtörvény magyarázata*. Budapest, 1903, Központi Községi Nyomda.
- O'SVÁTH — O'SVÁTH Pál: *Közbiztonságunk múltja és pandúr korom emlékei*. Budapest, 1905, s.n.
- PARÁDI József: *A magyar rendvédelem története*. — PARÁDI József et al. (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996², Osiris.
- REKTOR — REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története*. Cleveland, Ohio, USA, 1980, Árpád Könyvkiadó Vállalat.
- SCHMIDT — SCHMIDT Elek: *A vízszabályozás fejlődése és jelen állása Magyarországon*. Budapest, 1929, Egyetem Nyomda.
- TISZA — TISZA Miksa: *Magyarország rendőrségeinek története*. Pécs, 1925, s.n.
- TANULMÁNYOK
- DEÁK — DEÁK Ágnes: Egy régi politikai rendszerváltás és az államrendőrség 1867. *Történelmi Szemle*, XLIX. évf. (2007) 3. sz. 351–372. p.
- ERNYES — ERNYES Mihály: A rendőrség újjászervezése Pécs-Baranyában 1946-1947. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VI. évf. (1996) 7. sz. 17–23. p. A tanulmány korábbi változata 1995. október 25-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „Háborúból diktatúrába.” című VII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- HAJDÚ — HAJDÚ Lajos: Az állami tisztségviselők minősítési rendszere II. József uralkodása idején. *Állam és Igazgatás*, (1973) 2. sz. 519–529. p.
- HESZTERA — HESZTERA Franz: A csendőrség parancsnoklási rendszere 1850-1993. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV. évf. (1994) 5. sz. 28–35. p. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „Háború, forradalom, trianon.” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- MAGYARY — MAGYARY Zoltán: A közigazgatási tisztviselők gyakorlati szakképzésének problémája. In MÁRTONFFY Károly (szerk.): *Fejezetek a közjog és a közigazgatási jog köréből*. Budapest, 1932, s.n.
- NAGY — NAGY György: A magyar állami határrendőrség létrehozásának körülményei 1949-1949. *Határőrségi Tanulmányok*, (1999) 5. sz. 30–32. p.
- ÖRY — ÖRY Károly: A Maréchaussée-től a Gendarmerie Nationale-ig. A francia csendőrség történeti előzményei. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VII. évf. (1997) 8. sz. 75–77. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A napóleoni közbiztonsági őrtisztület útja Párizstól — Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig.” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PANKA — PANKA Károly: A köztisztviselők minősítésének fejlődése. *Közigazgatási Szemle*, I. évf. (1914) 254–260. p.
- PARÁDI Ákos: A magyar rendvédelem civil szerveződései 1867–1945. — PARÁDI Ákos: A magyar rendvédelem civil szerveződései 1867–1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XV. évf. (2008) 18. sz. 64–87. p. A tanulmány korábbi változata 2004. október 13-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rend-

- védelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Karhatalmi feladatok a bűn-megelőzés és a békefenntartás szolgálatában Európában a XIX-XX. században.*” című XVIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata
- PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai. — PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIV. évf. (2008) 17. sz. 62–69. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai.*” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata
- SZAKÁLY — SZAKÁLY Sándor: A Magyar Királyi Csendőrség, az első központosított magyar közbiztonsági őrtestület. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, III. évf. (1993) 4. sz. 51–58. p. A tanulmány korábbi változata 1992. szeptember 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A dualista Magyarország rendvédelme.*” című IV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- CIKKEK
- RÉDEY — RÉDEY Miklós: Adalékok magyar rendőrség történetéhez. *Rendőrségi lapok*, (1915)
- KÉZIRAT
- KESERŰ — KESERŰ István: *A határőrség megalakulása és tevékenysége a népi demokratikus forradalom időszakában.* Kandidátusi értekezés (MTA). Kézirat. Budapest, 1985.
- JOGSZABÁLYOK
- 1840/IX. tc. — 1840/IX. tc. a mezei rendőrségről.
- 1871/XXXIX. tc. — 1871/XXXIX. tc. a vízszabályozási társulatokról.
- 1871/XL. tc. — 1871/XL. tc. a gátrendőrségről.
- 1872/XXXVI. tc. — 1872/XXXVI. tc. Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről.
- 1879/XXXI. tc. — 1879/XXXI. tc. erdőtörvény
- 1881/III. tc. — 1881/III. tc. a közbiztonsági szolgálat szervezéséről.
- 1881/XXI. tc. — 1881/XXI. tc. Budapest fővárosi rendőrségről.
- 1883/I. tc. — 1883/I. tc. a köztisztviselők minősítéséről.
- 1894/XII. tc. — 1894/XII. tc. a mezőgazdaságról és a mezőrendőrségről.
- 1903/VIII. tc. — 1903/VIII. tc. a határrendőrségről.
- 1913/XVIII. tc. — 1913/XVIII. tc. az erdészeti igazgatásról.
- 1916/XXXVII. tc. — 1916/XXXVII. tc. a Fiumei Magyar Királyi Államrendőrségről.
- 1929/XXX. tc. — 1929/XXX. tc. a közigazgatás rendezéséről.
- 1933/XVI. tc. — 1933/XVI. tc. a közigazgatás rendezéséről szóló 1929/XXX. tc. módosításáról és kiegészítéséről.
- 1935/IV. — 1935/IV. tc. az erdőkről és a természetvédelemről.
- 34 021/1876. PÜM. r. — 34 021/1876. PÜM. r. a gátörök lőfegyvereinek adómentessége tárgyában.
- 5 047/1919. ME. r. — 5 047/1919. ME. r. a magyarországi rendőrségek államosításáról.
- 1 690/1945. ME. r. — 1 690/1945. ME. r. a csendőrség felosztásáról és az államrendőrség megszervezéséről.
- 1 700/1945. ME. r. — 1 700/1945. ME. r. a Magyar Államrendőrség felállításáról.

Mellékletek jegyzéke

<i>I. sz. melléklet</i>	
Rendőri és csendőri pótlékok.	97
<i>II. sz. melléklet</i>	
Fizetési osztályok.	98
<i>III. sz. melléklet</i>	
Lakbérpótlékok.	100
<i>IV. sz. melléklet</i>	
A magyar rendvédelem civil szerveződésű segéderői 1867–1945.	101

Rendőri és csendőri pótlékok

Rang-osztály	Pótlék-fokozat	A rendőrségi pótdíj (havi összege az állami rendőrség fogalmazói, felügyelői és orvosi szakába tartozó tisztviselők, továbbá a detektívtestület tagjai részére)	A rendőrségi pótlék (havi összege az állami rendőrség számvevőségi és kezelési tisztviselői részére)	A csendőrségi pótdíj (havi összege)
II.				
III.				130
IV.	1. 2.	33,50 78		125
V.	1. 2.	67,50 79	36 36	120 115
VI.	1. 2. 3.	74 100,50 126	28 28 28	110 105
VII.	1. 2. 3.	152,50 147 164,50	24 24 24	100 95
VIII.	1. 2. 3.	178,50 166,50 148	20 20 20	90 85 80
IX.	1. 2. 3.	132 114 107,50	16 16 16	75 70 65
X.	1. 2. 3.	86 79,50 67	8 8 8	60
XI.	1. 2. 3.	49 40,50 37,50	8 8 8	55

Forrás: PARÁDI József et al. (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996², Osiris, 323. p.

Fizetési osztályok

Rendfokozatok és címek			Rendőri			Vámhivatali		Pénzügyőri
Fizetési osztály	fokozat	összeg	fogalmazó	felügyelő	detektív	fogalmazó	felügyelő	felügyelők
I.		2785						
II.		1857						
III.		1308						
IV.	1. 2.	1054 956	r. főkapitány					
V.	1. 2.	804,50 707	r. főkapitány h.	r. főfelügyelő		központi vámigazgató		
VI.	1. 2. 3.	615,50 556,50 499	r. főtanácsos	r. felügyelő		vámszaki főtanácsos		pü. főfelügyelő
VII.	1. 2. 3.	443,50 404,50 365,50	r. tanácsos	r. felügyelő	detektív-főfelügyelő	vámszaki tanácsos	vámellenőrzési főfelügyelő	pü. felügyelő
VIII.	1. 2. 3.	327,50 305 288	r. kapitány	r. felügyelő	detektív-felügyelő	vámszaki ellenőr	vámellenőrzési felügyelő	pü. felügyelő
IX.	1. 2. 3.	260,50 243 226	r. fogalmazó	r. felügyelő	detektív	vámszaki főtiszt	vámellenőrzési főtiszt vámellenőr	pü. főbiztos
X.	1. 2. 3.	215 203,50 192,50	r. segédfogalmazó	r. felügyelő	detektív	vámszaki tiszt	vámellenőrzési tiszt vámellenőr	pü. biztos
XI.	1. 2. 3.	181 172 163				vámszaki tiszt	vámellenőr vámellenőrzési segéd tiszt	pü. biztos
Gy.	D E	146 129	r. fogalmazógyakornok	r. felügyelőgyakornok	detektívgyakornok	vámszaki gyakornok	vámellenőrzési gyakornok	pü. gyakornok

Jelmagyarázat : **Gy** - gyakornok , **D** - főiskolai vagy egyetemi diplomával rendelkező **E** - érettségizett

A pénzügy szervezéséből adódóan, a megyénként szervezett vezetési szinten, a pénzügy igazgatóságokon dolgoztak a pénzügyi fogalmazók. A pénzügy igazgatóságokon belül ugyan el voltak határolva a munkakörök, azonban – mivel a pénzügyőrségnek a pénzügyigazgatással azonos vagy magasabb szintű önálló vezetési szervezete nem volt – a pénzügyőrség ügyeivel foglalkozó fogalmazók más, nem pénzügyőri hanem pénzügyi címetek viseltek.

Rendfokozatok és címek			Büntetőintézet		Valamennyi rendvédelmi testületnél a szolgálati feladatoktól függően			Rendfokozatok			Katonai (honvédség, folyamőrség, csendőrség, valamint a vámőrség és utódszervek)
Fizetési osztály	fokozat	összeg	fogalmazó	felügyelő	számvevőszaki szak	kezelői szak	orvosi szak	Rang osztály	fokozat	összeg	
I.		2785						I.			tábornagy (csak háborúban elérhető rendfokozat)
II.		1857						II.		1308	vezérezredes
III.		1308						III.		1116,50	altábornagy / vezérfőkapitány
IV.	1. 2.	1054 956						IV.		956	vezérőrnagy / vezérkapitány
V.	1. 2.	804,50 707	büntetőintézeti igazgató				főorvos	V.	1. 2.	731 682	ezredes / főtörzskapitány
VI.	1. 2. 3.	615,50 556,50 499	büntetőintézeti igazgató büntetőintézeti tanácsos	büntetőintézeti főtitkár fogházfelügyelő	számfőtanácsos		főorvos főállatorvos	VI.	1. 2.	507,50 428,50	alezredes / törzskapitány
VII.	1. 2. 3.	443,50 404,50 365,50	büntetőintézeti tanácsos büntetőintézeti főtitkár	(csak a VII. fizetési osztállyal bezáróan)	számtanácsos	segédhivatali főigazgató	orvos tanácsos állatorvos tanácsos	VII.	1. 2.	417 368	őrnagy / törzsalkapitány
VIII.	1. 2. 3.	327,50 305 288	büntetőintézeti főtitkár büntetőintézeti titkár	büntetőintézeti főtitkár (csak a IX. fizetési osztállyal bezáróan)	számvizsgáló	segédhivatali igazgató	orvos tanácsos állatorvos tanácsos	VIII.	1. 2. 3.	324,50 300 271	százados / kapitány
IX.	1. 2. 3.	260,50 243 226	büntetőintézeti titkár büntetőintézeti fogalmazó	osztállyal bezáróan) büntetőintézeti fogházfelügyelő	számellenőr	segédhivatali főtitkár	állatorvos tanácsos orvos	IX.	1. 2. 3.	260 240 208,50	főhadnagy / főhajónagy
X.	1. 2. 3.	215 203,50 192,50	büntetőintézeti fogalmazó	büntetőint. őrpáncsnok büntetőintézeti tiszt	számintézet	segédhivatali tiszt	orvos állatorvos	X.		198	hadnagy / hajónagy
XI.	1. 2. 3.	181 172 163	büntetőintézeti fogalmazó	(csak a X. és XI. fizetési osztályban)	számintézet	hivatali segédintézet	állatorvos	XI.		172	zászlós / folyami zászlós
Gy	D	146	büntetőintézeti gyakornok				orvos gyakornok				
	E	129		büntetőintézeti gyakornok	számgyakornok	segédhivatali gyakornok	állatorvos gyakornok				

A táblázatban feltüntetett adatok az 1940-es állapotot tükrözik, pengőben.

Forrás: PARÁDI József et al. (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996², Osiris, 320–322. p.

Lakbérpótlékok

Rendfokozat	A lakáspénz havi összege											
	az I.		a II.		a III.		a IV.		az V.		a VI.	
	lakáspénzosztályba tartozó helyeken											
	Legfeljebb 2	Legalább 3	Legfeljebb 2	Legalább 3	Legfeljebb 2	Legalább 3	Legfeljebb 2	Legalább 3	Legfeljebb 2	Legalább 3	Legfeljebb 2	Legalább 3
családi pótlék élvezete esetén												
vezérezredes	236,51	261,89	212,90	235,67	189,21	209,45	165,52	183,31	141,91	157,09	118,22	130,94
altábornagy (és hasonrangú)	211,21	236,51	190,05	212,90	168,97	189,21	147,81	165,52	126,73	141,91	105,57	118,22
vezérőrnagy (és hasonrangú)	194,27	219,65	174,87	197,64	155,40	175,72	136,00	153,71	116,53	131,79	97,13	109,78
ezredes (és hasonrangú)	160,46	190,05	144,44	171,04	128,41	152,03	112,31	133,01	96,29	114,00	80,19	94,99
alezredes (és hasonrangú)	143,59	177,40	129,26	159,62	114,84	141,91	100,51	124,12	86,17	106,41	71,76	88,70
őrnagy (és hasonrangú)	126,73	143,59	114,00	129,26	101,35	114,84	88,70	100,51	75,97	86,16	63,32	71,76
százados (és hasonrangú)	101,35	126,73	91,23	114,00	81,03	101,35	70,91	88,70	60,79	75,97	50,67	63,32
főhadnagy (és hasonrangú)	75,97	92,92	68,38	83,56	60,79	74,29	53,20	65,01	45,61	55,73	37,95	46,46
hadnagy, zászlós (és hasonrangú)	67,54	75,97	60,79	68,38	54,05	60,79	47,31	53,20	40,48	45,61	33,73	37,95

A táblázatban feltüntetett adatok az 1935–1945 közötti időszak állapotát tükrözik, pengőben.

Forrás: PARÁDI József et al. (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996², Osiris, 335. p.

A magyar rendvédelem civil szerveződésű segéderői 1867–1945

„Szervezetek”	Dualizmus	Két háború között	Megjegyzés
Gátőrök	3 896 fő	2 491 fő	Lőfegyverrel
Erdő- és vadőrök	90 000 fő	13 200 fő	Lőfegyverrel
Vasút- és távírdaőrök	5 530 fő	1 902 fő	A dualizmus korában lőfegyverrel, később fegyver nélkül
Mezőőrök	15 000 fő	5 000 fő	Lőfegyverrel
Összesen	113 426 fő	22 593 fő	

Forrás: PARÁDI Ákos: A magyar rendvédelem civil szerveződései 1867–1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XV. évf. (2008) 18. sz. 64–87. p. A tanulmány korábbi változata 2004. október 13-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Karhatalmi feladatok a bűnmegelőzés és a békefenntartás szolgálatában Európában a XIX-XX. században.*” című XVIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata

PARÁDI József
A XIX–XX. századi magyar rendszerváltozások és a csendőrség

A magyar nemzet XIX–XX. századi történelmében négy olyan rendszerváltozás valósult meg, amely érintette a magyar populáció térségében működő csendőrséget.

- Az 1848–1849-es forradalom- és szabadságharc után létrejövő neoabszolutizmus kiépítése jelentette az első rendszerváltást.

- Az 1867. évi dualisztikus államformára történő áttérés jelentette a második rendszerváltást.

- Az 1919-es rövid életű Tanácsköztársaság jelentette a harmadik rendszerváltást.

- Az 1945. utáni pártállam létrehozása pedig a negyedik rendszerváltást valósította meg.

A négy rendszerváltást megelőzően, a XIX. század első felében is kísérletet tettek már a csendőr szervezet magyarországi felállítására. Első ízben a HABSBERG-birodalom centralizációjára törekvő hg. METTERNICH Klemens Lothar Wenzel államkancellár (Koblenz, 1773. V. 15. – Bécs, 1859. VI. 11.) vetette fel a csendőrség felállításának a gondolatát. Ez a központosítási kezdeményezés azonban elakadt a HABSBERG-birodalom országainak eltérő helyzetén. Az elutasítások élén állt a Magyar Királyság, ahol a nemzeti ellenállás eszközeként tekintették a vármegyei autonómia védelmét a birodalmi homogenizációs törekvésekkel szemben.¹ 1848 elején ugyan a magyar főúri körök újból felvetették a csendőrség létrehozásának témáját, most már a Magyar Szent Korona alá tartozó területekre kiterjedően. A felsőtábla 60 000 forintot össze is gyűjtött erre a célra. A HABSBERG-birodalom politikai vezetése azonban nem szimpatizált olyan megoldással, amely nem a birodalom politikai centrumának a kompetenciájába helyezte az új szervezet irányítását. Végül is az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc vetett véget a kezdeményezésnek.²

A csendőrség magyarországi bevezetése előzményeinek vizsgálata mellett nem mellőzhető a csendőrség testülettípus lényegének a meghatározása sem ebben a tekintetben a legcélravezetőbb a magyar csendőrség szolgálati utasításainak a kezdő sorait kiindulási alapként tekinteni. A Magyar Királyi Csendőrség általános szolgálati szabályzatai a testület meghatározásával kezdődtek, nevezetesen a csendőrség „...katonailag szervezett közbiztonsági őrtestület...” A katonailag szervezett fogalom azt jelentette, hogy a testület belső függelmi viszonyai katonaiak, a személyi állomány tagjai katonák, akik katonai rangot viselnek. A közbiztonsági őrtestület pedig a közbiztonság felett őrködő testületet jelentett. Ez a meghatározás egyben eldöntötte azt is, hogy mely tárcák felügyelete alá tartozott a Magyar Királyi Csendőrség. Mivel a testület személyi állománya katonának minősült a személyi ügyek a honvédelmi tárcához tartoztak. Napjaink egyik tévhit, hogy aki katona annak a haderőhöz kell tartoznia. Napjaink kusza helyzetének torz kinövése, hogy nem csak katonák viselhetnek katonai rangot. A testület szolgálati teendői és annak valamennyi nyúlványa – pénzügyi fedezet stb. – a belügyi tárca kompetenciáját képezte. A csendőrség szervezettípus lényegéhez tartozik továbbá, hogy szolgálatát döntően vidéken látja el. Diszlokációja széttagolt, kis létszámú és viszonylag sűrű elhelyezkedésű őrszervezet jellemzi. Személyi állományának döntő többsége közterületi szolgálatot lát el, a szolgálatellátás jellemzője pedig a bűnmegelőzés. A testületen belüli hatáskörelosztás decentralizált. Kis létszámú vezetési szintek jellemzik a testületet. A tiszti kar tevékenysége az irányítás és ellenőrzés továbbá kiképzés, a végrehajtó szolgálatban személyesen általában nem kapcsolódnak be. A testületet fennállása során a szigorú fegyelem és a kiváló eredményesség jellemezte, szinte a világ minden részén. Amely országokban csendőrség működött vagy működik ott általában a katonai rendőrség és a katasztrófavédelem teendőit, illetve a határőrizeti feladatköröket is ez a testület látta, illetve látja el.³

Csendőr szavunk a nyelvújítás eredménye, 1834-ben keletkezett. Szélesebb körben azonban csak a XIX. század utolsó harmadában terjedt el. A csendőr kifejezés helyett korábban többnyire a zsandár szót használták, amely francia eredetű ugyan, hazánkba azonban annak a német változata érkezett el a „Gendarmerie” kifejezéssel. Ez alakult át a magyar nyelvi környezetben zsandár szóhasználatra. Amikor azonban az 1870-es években előtérbe került a magyar zsandárság létrehozása, a zsandár kifejezés helyett a csendőr szóhasználatot létesítették előnyben, ezzel is kifejezésre juttatva, hogy nem a hajdani császári csendőrséget kívánják visszaállítani, hanem egy új magyar csendőr szervezetet szeretnének létrehozni.⁴

A csendőrség szervezettípus hazai rendvédelmi rendszerbe történő besorolásával Európa egyik legrégebb és legeredményesebb testülettípusával gyarapodott a magyar rendvédelem. A francia kutatók a szervezet eredetét a XIII. századig vezetik vissza. Kezdetben a haderő rendfenntartó szervezete volt, majd fokozatosan kiterjedt hatásköre – a lakosság kérésére – a hadműveleti területeken és a háborús

időszakokon túli térségekre, illetve időszakokra. A XVI. századra már a Francia Királyság teljes vidéki területeire kiterjedő hatáskörű rendvédelmi szervezetként működött. Nem csupán a katonák, hanem a polgári lakosság irányában is eljárhatott. A testületet 1778-ig Maréchausée-nek nevezték. Ekkor királyi rendeletben változtatták meg a szervezet elnevezését csendőrségre. 1789-ben a csendőrség ugyan feloszlatták, azonban később visszaállították. A napóleoni császárság vonzáskörébe tartozó országokban pedig mindenütt felállították a csendőrséget a francia államinta átvételének a részeként. Ezen országok közvetítésével terjedt el a szervezettípus a XIX. században Európában, majd szerte a világon. A szervezet ugyanis összeforrt a polgári állam kontinentális formájával. Egyben pedig olcsón és gyorsan kiváló és tartós közbiztonság létrehozására, illetve fenntartására volt alkalmas.

A HABSBURG-birodalomba Lombardián keresztül érkezett a csendőrség, mivel Itália északi része a napóleoni császárság vazallus állama volt. BONAPARTE Napóleon császár (Ajaccio, 1769. VIII. 15. – Szent Ilona-sziget, 1821. V. 5.) bukását követően Lombardia visszakertült a Habsburg-birodalomba, ahol – felismerve a szervezettípus előnyeit – nem szüntették meg. Ez a csendőr ezred vált a későbbiek során a neoabszolútizmus kori – a birodalom egészére kiterjedő – császári csendőrség megszervezésének alapjává.⁵

A magyar nemzet többsége által lakott területen tehát három ízben állítottak fel csendőrséget. Először 1849-ben, amely 1867-ig működött. A HABSBURG-csendőrség az 1848–1849-es forradalom- és szabadságharcot cári segédlettel leverő idegen elnyomó hatalom eszköze volt. A magyar állam korábbi rendvédelmi szervezeteinél kétség kívül sokkal nagyobb közbiztonságot teremtett. Az is tény azonban, hogy a magyar hazafiak üldözésében is jeleskedett. Ezt a szervezetet a kiegyezéskor a lakosság közutálata miatt sem lehetett átvenni. A politikai rendőri feladatokban való részvétele miatt a testület politikailag kompromittálódott. A magyar politikai erők a kiegyezés során nem kívántak olyan szervezetet átvenni, majd fenntartani, amely – mint a császári hatalom hírhedten hűséges támasza – az üldözésük és zaklatásuk kivitelezője volt.⁶

A Kárpát-medencében 1848–1867-ig működő császári csendőrség kétség kívül csendőrség volt ugyan, de a legkevésbé sem lehet magyar szervezetnek nevezni. Az 1848–1849-es magyar forradalmat és szabadságharcot felszámoló HABSBURG-hatalom ugyanis – a korábbi magyar szabadságharcok leverését követő helyzethez képest – merőben új viszonyt hozott létre a császári hatalom s az ország között. Nevezetesen a magyar államiságot megszüntette. A magyar Szent Korona alá tartozó területeket tartományokra osztotta, amelyeket az Osztrák Császárságba tagolt. Az ország lakosságát ugyan nem telepítették ki és a javait sem kobozták el, azonban a magyar kultúrát a magánszférába szorították. A magyar állam és a magyar nemzet megsemmisítésére törekvő hatalom rendvédelmi testülete volt a császári csendőrség, amely a HABSBURG-monarchia teljes területére kiterjedően tevékenykedett. A magyar állam megszüntetése, a magyar nemzet elnyomása elvi alapját az úgynevezett jogeljátszás (Verwirkungstheorie) elmélet képezte, amely hg. SCHWARZENBERG Félix (Krumau, 1800. X. 2. – Bécs, 1852. IV. 5.) nevéhez kapcsolható. A jogeljátszás elméletét DEÁK Ferenc (Söjtör, 1803. X. 17. – Budapest, 1847. I. 29.) cáfolta meg a kiegyezés előkészítése kapcsán.⁷ A császári csendőrséget tehát több okból sem lehet magyar szervezetnek tekinteni.

- A vizsgált időszakban nem létezett a magyar állam.

- A magyar államot felszámoló, a magyar nemzetet elnyomó idegen hatalom fegyveres testülete volt, amely közbiztonsági és politikai rendőri feladatokat egyaránt ellátott.

- A testület szolgálati nyelve, külsőségei, szellemisége egyaránt idegen volt a magyar hagyományoktól és kultúrától, valamint a nemzeti érdekektől.

Tény azonban, hogy csendőrség volt, mégpedig az első csendőrség típusú szervezet a Kárpát-medencében.

Tény az is, hogy nem szakmai okokból, hanem deklaráltan politikai megfontolások nyomán szüntették meg a testületet a kiegyezéskor.

A kiegyezési törvények – amelyek az Osztrák-Magyar Monarchia két társországnak az Osztrák Császárságnak és a Magyar Királyságnak a viszonya mellett, az uralkodói hatalom és az alkotmányosság helyét és szerepét is szabályozták – pontosan meghatározták a közös ügyek rendszerét és azok intézésének a módját.⁸ Az összes többi ügyet a két társország önállóan intézhette. Ez azonban nem zárta ki annak a lehetőségét, hogy a társországok egymásra tekintettel szabályozzák bizonyos ügyeiket. A kiegyezéskor a Magyar Királyságban a pénzügyőrséget például az osztrák minta alapján szervezték újjá jórészt a volt császári pénzügyőrség személyi állományának alkalmazásával. A magyar határőrizetet pedig a XIX–XX. század fordulóján az osztrák, illetve a bosznia-hercegovinai tapasztalatok figyelembe vételével szervezték újjá. A magyar politikai vezetés azonban politikai rendőri teendőik ellátásával

kompromittálódott szervezeteket nem kívánt átvenni, a személyi állományuk tagjait az újjá alakuló Magyar Királyság államapparátusában nem kívánta foglalkoztatni.⁹

A császári csendőrséget tehát a magyar vezetés nem kívánta átvenni. A rendőri szervezettípus nem kielégítő eredményességű tevékenysége azonban mégis oda vezetett, hogy TISZA Kálmán (Geszt, 1830. XII. 16. – Budapest, 1902. III. 23.) irányításával a magyar állam átvette a csendőrség intézményét. Bár kétségtelenül nem az osztrák csendőrséget hívta be az országba, hanem önálló magyar csendőrséget hozott létre, hasonlóan Európa más országaihoz. A XIX. század minden bizonnyal a csendőrség diadalszázadának tekinthető, hiszen Európa valamennyi országában felállították a nemzeti csendőr testületeket.¹⁰

A Magyar Királyi Csendőrség kiválóan ellátta feladatát. Működése nyomán a vidék közbiztsága megszilárdult. A létrehozás és a háborús évek kivételével a szervezet 90 % körüli bünfelderítési mutatókat produkált. Ennek ellenére a törvény által létrehozott testületet a Tanácsköztársaság időszakában rendeleti úton számolták fel a polgári magyar állam többi szervezetéhez hasonlóan. Pedig a XIX. század utolsó negyedében nem egyszerű elhatározás nyomán került sor a magyar csendőrség létrehozására. Az első elképzelés az volt, hogy – napjaink terminológiájával élve – valamennyi önkormányzat önálló rendőrséget hozzon létre, hiszen a rendvédelem jogosultságai az önkormányzatokat és a kormányt illették meg. Nyilvánvalóvá vált azonban, hogy a falvak ereje a rend fenntartására nem elégséges. A régi vármegyei rendvédelmi rendszer pedig elavult. Kezdetben kormánybiztosokat küldtek ki a rend helyreállítás céljából. A különleges jogkörrel felruházott kormánybiztosok, drasztikus módszerekkel rendet teremtettek ugyan, amint azonban a tevékenységüket befejezték az anarchia viszszarendeződött. Ilyen előzmények nyomán döntött úgy TISZA Kálmán, hogy létrehozza a Magyar Királyi Csendőrséget.¹¹

A Tanácsköztársaság után a szervezetet romjaiból állították helyre, illetve szervezték újjá. A Magyar Királyi Csendőrség a két világháború között a dualizmuskorhoz hasonlóan ugyancsak kiváló bünfelderítési eredményeket ért el. 1945-ben az Ideiglenes Nemzeti Kormány – a Tanácsköztársasághoz hasonlóan – rendelettel szüntette meg a Magyar Királyi Csendőrséget. Az első két csendőrség felszólathoz hasonlóan politikai indokok alapján. 1945-ben az indoklást a magyar zsidóság deportálásának megvalósítása képezte. Tény, hogy a Magyar Királyi Csendőrség részt vett a magyar zsidóság deportálásának szégyenletes cselekedetében. Tény azonban az is, hogy ezen embertelen feladatban nem vett részt a testület teljes személyi állománya, illetve a magyar állam más szervezetei – mint például városokban a rendőrség – ugyancsak részese volt a zsidóság elhurcolásának. Ennek ellenére a Magyar Királyi Csendőrséget tették meg bűnbak szervezetnek, összesen a bűnösöket a büntelennel.¹²

Ennek érdekében olyan igazolási eljárási szabályokat alkalmaztak a testület tagjaival szemben, amelyek elve lehetetlenné tették a személyi állomány igazolását. Ezen szabályokat pedig kizárólag a csendőrséggel szemben alkalmazták. Csak azt a csendőrt lehetett igazolni, aki bizonyítani tudta, hogy az ellen az állam ellen harcolt fegyveresen, amelynek a rendjét kellett volna védenie. Aki ellenállói tevékenységét nem tudta bizonyítani nem lehetett igazoltnak tekinteni, ebből adódóan pedig nem vállalt állást a közszférában, a nyugdíjától pedig elesett. A nyugdíjat az 1939. után nyugdíjazott csendőrök özvegyeitől is elvonták, hacsak az özvegy be nem bizonyította – a csendőrök számára külön felállított „Különleges Igazoló Bizottságnál” –, hogy elhunyt férje aktív szolgálatteljesítése idején olyan súlyos fegyelmi vétséget, vagy bűncselekményt követett el, amely az elkövetés idején mindenképpen a testülettől történő eltávolítást vonta volna maga után.¹³

Nyilvánvaló tehát, hogy a magyar zsidóság deportálásának indoka csupán ürügy volt, mivel a deportálásban részt vevő valamennyi szervezetre ki kellett volna terjeszteni az eljárást, ami azonban nem történt meg. A cél tehát nem a bűnösök felderítése, hanem a testület kiiktatása volt. A magyarországi harcok során életben maradt és Magyarországon tartózkodó csendőrök közül 5 000 fő jelent meg a Különleges Igazoló Bizottság előtt, közülük 230 főt igazoltak.¹⁴

A drákói eljárás kidolgozóit minden bizonnyal nem az a cél vezérelte, hogy a zsidóság deportálásáért felelősöket felelősségre vonják. Amennyiben ugyanis ezt a célt tartották volna szem előtt, valószínűleg nem kerülte volna el a figyelmüket az a körülmény, hogy a zsidó menekülőket segítő csendőrök is áldozatul eshetnek ezen eljárásnak. Nevezetesen a XX. század elején a történelmi Magyarország Romániával közös határán szolgálatot teljesítő csendőrök tűzharcban verték vissza a pogromok elől menekülő zsidókat üldöző csoportokat. A csendőrök parancsba kapták, hogy a menekülőket át kell engedni az államhatáron az ország területére függetlenül attól, hogy vannak-e irataik és azok milyenek. Az üldözőket pedig, ha kell fegyverhasználat nélkül vissza kell vetni a határ túloldalára. A csendőrök parancs szerint jártak el, a menekülőket pedig vonatra ültették és a budapesti zsidó közösséget értesítették az érkezésükről, akik a menekültek további sorsát intézték.¹⁵ Mivel a Magyar Királyság

fegyveres szervezetinél a szolgálati idő egyöntetűen 35 év volt, az 1905-ben szolgálatba lépő csendőr 1940-ben mehetett nyugdíjba. Ebből fakadóan pedig rá is vonatkozott az 1939. után nyugdíjazottak nyugellátásának megvonása, hacsak be nem bizonyította, hogy nyugdíjas csendőrként fegyveresen harcolt a magyar állam ellen.

Amennyiben tehát nem a zsidóság deportálása volt a testület megszüntetésének valódi oka, akkor vajon mi lehetett? Az ok a hatalom megragadásában kereshető. A kommunista párt „szalámi taktikájába” kitűnően beleillett a csendőrség kiiktatása a magyar állam szervezetéből. Köztudomású volt, hogy a csendőrség a polgári magyar állam elkötelezett híve, egyben pedig az ország legerősebb és legszínvonalasabb rendvédelmi testülete. Kiiktatásával jelentős mértékben gyengült a polgári oldal, egyben pedig erősödött a kommunista párt, mivel a csendőrség hatáskörét a rendőrség vehette át, amelyet fel lehetett tölteni kommunista szimpatizáns személyekkel. Ezáltal a kommunista párt befolyása alá vonhatta a magyar rendvédelemben döntő szerephez jutó rendőrséget.

Ez a taktika hasonlított a honvédelem terén alkalmazotthoz. A vesztes háború következményeit viselő honvédség reorganizálásával késlekedtek. A határőrséget azonban kivonták a honvédelmi tárca befolyása alól. Élére – a SZEB segítségével – a kommunista párt emberét PÁLFFY Györgyöt (Temesvár, 1909 – Budapest, 1949. X. 24) helyezték. Az új parancsnok irányításával a honvédséget túlszárnyaló szervezetté fejlesztették a határőrséget, amelynek a személyi állományát ugyancsak baloldali szimpatizánsokkal töltötték fel. Így módon a magyar állam honvédelmének és rendvédelmének a két legerősebb szervezetét a kommunista párt befolyása alá vonták. Ebben a folyamatban a Magyar Királyi Csendőrség számára a kommunista párt befolyása alá vonható testületek körében nem juthatott hely.

A csendőrség osztrák és magyar szervezetét tehát összesen három alkalommal szüntették meg a magyar kultúrkörben. Először a császári csendőrséget számolták fel 1867-ben, majd a Magyar Királyi Csendőrséget 1919-ben és 1945-ben. Mindhárom alkalommal nem a csendőrség szervezete, hanem a magyar állam volt a tét. A politikai hatalmat megragadók olyan államot akartak, amelyből hiányzik a korábbi hatalom egyik legeredményesebben működő szervezete a csendőrség. A dualizmus és a két világháború közötti időszakban azonban a testületet reorganizálták, mivel a polgári magyar állam felszámolása nem volt cél. 1881-ben a csendőrségi testület típus magyar változatát hozták létre, amelyet 1919 őszével kezdődően több éves munkával újjászerveztek. Amikor azonban a polgári magyar állam megsemmisítése volt a cél a magyar csendőrség újjászervezésére értelemszerűen nem kerülhetett sor.

A harmadik évezred elején a történelem-tudomány a korabeli politikai érdekek és érzelmek nélkül képes volt feltárni és értékelni a csendőrség történetét. A köztudatban azonban tovább élnek a testülettel kapcsolatos pozitív és negatív előítéletek. Jogi tekintetben ugyan a csendőrségre vonatkozó külön jogszabály nem jelent meg, azonban a Minisztertanács 1987-ben hatálytalanította mindazon korábbi rendeleteket, amelyek az 1987. évi rendelethez mellékletében nem szerepeltek. Mivel az 1690/1945. ME. r. ezen jegyzékben nem szerepelt a Magyar Királyi Csendőrség feloszlását és kollektív bűnösségét kimondó rendeletet a GRÓSZ Károly (Miskolc, 1930. VIII. 1. – Gödöllő, 1996. I. 7.) által vezetett Minisztertanács eltörölte.¹⁶

1990-ben kormányrendelet foglalkozott az 1945 és 1963 között törvénysértő módon elítéltek nyugdíjcsökkentésének megszüntetésével.¹⁷

1991-ben alkotmánybírói határozat nyilvánította alkotmányellenessé a Magyar Királyi Csendőrségről szóló 1945. évi miniszterelnöki rendeletet.¹⁸

1991-ben kormányrendelet enyhítette a volt közszolgálati alkalmazottakat, köztük az egykori csendőröket érintő nyugdíj jogi hátrányokat.¹⁹

1992-ben pedig törvény foglalkozott az életüktől és szabadságuktól politikai okok miatt megfosztottak kárpótlásával.²⁰

A rehabilitáció természetesen nem vonatkozik azokra a csendőrökre, akik valóban elkövettek valamilyen bűncselekményt. Azért azonban, mert valaki a Magyar Királyi Csendőrség tagja volt senkit sem érhet ma már joghátrány a Magyar Köztársaságban.

A rehabilitáció azonban felemás módon sikerült, mivel nem vitte végig a testületet feloszlató és alkotmányellenesnek minősített rendelet következményeként keletkezett ítéletek hatálytalanítását. Az úgynevezett ki-kít győz le, majd a pártállami viszonyok között – nyilvánvalóan politikai prekonceptiók alapján született – jogsértő ítéletek felülvizsgálatához olyan követelményeket támaszt, mintha ezen ítéletek jogállami körülmények között születtek volna. Az érintettek szinte kivétel nélkül meghaltak, még a nyugati emigrációban hosszabb életkort megéltek is. A rehabilitációért ma már a leszármazottak küzdenek.

A Magyarországon élő csendőrökkel kapcsolatos események azonban nem fejeződtek be a második világháború lezárásához fűződő jogi aktussal. Az 1956-os forradalom pártállami megítéléséből fa-

kadóan a pártállam hivatalos ideológiája az volt, hogy – korabeli terminológiával élve – az ellenforradalmat a volt uralkodó osztály és csatlósai idézték elő. Újra elővették a csendőröket, bár a pártállam állambiztonsági szervezeteinek látóköréből sohasem kerültek ki. Azokról a csendőrökről ugyanis, akiket nem igazoltak, külön lista készült. A listán szereplőket pedig folyamatosan figyelemmel kísérték, gondoskodtak arról, hogy a lehető legkedvezőtlenebb munkaköröket tölthessék csak be, az állambiztonsági szervezetek keresték az alkalmat arra, hogy bíróság elé állíthassák őket. 1956 után újra elővették a csendőröket. 1959-ben a magyar állambiztonsági szervezetek 148 csendőr elleni büntető-eljárásra láttak esélyt. Összességében 1945 és 1961 között a Magyar Királyi Csendőrség személyi állományából 33 főt végeztek ki. A budapesti népbíróság ítélete alapján 7 főt, a katonai bíróságok ítélete alapján pedig 26 főt.

Ezekkel az ítéletekkel az utókornak nem azért vannak fenntartásai, mert bűncselekményeket elkövető személyeket magyar bíróságok elítéltek. Az ítéleteket a kutatók többnyire azért tekintik aggályosnak, mert jelentős részük olyan jogszabályok alapján született, amelyeket később hatálytalanítottak, illetve a korabeli hatályos jogszabályokkal sem állt az ítéletek egy része összhangban. E téren azonban még nem lehet egyértelműen állást foglalni mivel még nem valósult meg valamennyi eljárás feltárása.²¹

A magyar nemzet történelmében a csendőrség intézménye összekapcsolódott a polgári állam létével. Függetlenül attól, hogy az állam központosított, vagy kevésbé centralizált formában működött, illetve a diktatórikus, vagy demokratikus berendezkedés jellemezte, mint a neoabszolutizmus, továbbá a dualizmus időszakában, a csendőrség a rendvédelmi rendszer részét képezte, a testület a rendvédelem meghatározó eleme volt.²²

Működési területe kiterjedt – a törvényhatósági jogú városok kivételével – az ország területének és lakosságának döntő többségére, illetve – amennyibe azt a törvényhatósági jogú város igényelte – működési területét részben vagy egészében ezen települések hatósági területére is kiterjeszthette.²³

A testület létszáma a dualizmus időszakában – a horvát csendőrségtől eltekintve, és az osztrák-magyar közös felügyelet alatt álló Bosznia-hercegovinában működő csendőrséget figyelmen kívül hagyva – 12 000 fő volt. Ebben az időben az ország területe megközelítőleg 283 000 km²-t foglalt magába, a lakosság száma pedig mintegy 20 000 000 főt tett ki. A testület létszáma a trianoni határok között is 12 000 fő maradt. A terület visszacsatolások és a háborús körülmények miatt ezt a létszámot ugyan 20 000 – 22 000 főre emelték, azonban ebbe a létszámba beletartoztak a sorozott személyi állományt is alkalmazó csendőr zászlóaljok. Ezen zászlóaljakat pedig a várható partizán-tevékenység elleni eredményes karhatalmi fellépés eszközünek szánták.²⁴

A megalakulás és az első világháború éveit leszámítva – amikor a frontszolgálatra behívott csendőrök helyére, a frontszolgálat ellátására többé-kevésbé alkalmatlan és a rend védelmében járatlan póttartalékosokat vezényeltek a testülethez – a Magyar Királyi Csendőrség 90 % körüli bűnfelderítési mutatókat ért el.²⁵

A testületen belüli függelmi viszonyok katonaiak voltak. A szervezet tagjai személyükben katonának minősültek, ezért a honvédelmi tárca felügyelete alá is tartoztak. A csendőröket a katonákra általában vonatkozó jogszabályok és kötelezettségek illették meg. A csendőr legénység a honvéd altiszti kar jellegével bírt. A csendőrség személyi állománya katonai rendfokozatot viselt, katonai képzettséggel is rendelkezett a csendőri felkészültsége mellett. A testület eredményes működését szakszemélyzet foglalkoztatása segítette elő, mint például gazdászok, orvosok stb.²⁶

A testületet a felfegyverzettsége és felszereltsége kizárólag rendvédelmi feladatok ellátására tette alkalmassá. E tevékenységi körbe tartozott a karhatalmi és a katonai rendőri teendők ellátása a tábori csendőri szolgálat által.²⁷

A testület egyvonalas, de több szintes formában működött, bár a szervezet a szolgálati ágak kiépülésével fokozatosan differenciálódott (vízi, vasúti, légi, közúti csendőrség, nyomozó parancsnokság stb.).²⁸

A diszlokáció széttagolt volt. 6–20 fő közötti őrsökön teljesített szolgálatot a személyi állomány mintegy 90 %-a. A szakasz-, szárny-, és kerületparancsnokságok, valamint a csendőrfelügyelőség rendkívül kis létszámmal működtek. A parancsnokságok tevékenységét egy-egy kis létszámú őrs biztosította. A parancsnokságokat városokba telepítették, lehetőleg több egymás feletti parancsnokságot egy helyre. A testület személyi ügyeit a honvédelmi tárca, az összes többi ügyeit pedig a belügyi tárca egy-egy osztálya intézte. Kerületenként úgynevezett pótszárnyat is működtettek, amely a szolgálati feladatok eredményes ellátását közvetlenül elősegítő teendőket végezte. Ide tartoztak a gazdászok, a személyügy, a képzés stb.²⁹

A testületen belül szigorú katonás rend és fegyelem uralkodott. A személyi állomány tevékenységét és magatartását részletekbe menő aprólékos és egyértelmű elvárások szabályozták. A szabályozások tartalma a törvényes renddel összhangban állt. A csendőrökre ugyanazok a jogszabályok vonatkoztak, mint a rendvédelem egészére. A csendőrségi jogsértésekre vonatkozó legendáriumok döntően a preconcepció történelemértelmezés következményei. A csendőrség személyi állományának tagjai jóval mérsékeltebb arányban követtek le jogsértéseket, mint a társ rendvédelmi testületek azonos létszámú tagjai. Igaz azonban, hogy a csendőrség ezeket a jogsértéseket szigorúbban bírálta el mint a társ rendvédelmi testületek.³⁰

Az eredményes és részrehajlás nélküli szolgálatellátás kivívta a lakosság körében a csendőrség és tagjai tiszteletét. Ugyanakkor a bűncselekményt elkövetők szinte biztosak lehettek abban, hogy a csendőrség viszonylag rövid időn belül a nyomukra bukkan. A bűncselekmények rendkívül magas felderítési aránya pedig nem hagyott kétséget afelől, hogy a bűncselekményt elkövető nem marad büntetlenül.³¹

A Magyar Királyi Csendőrség a dualizmus és a két világháború időszakban is végrehajtó szervezet volt a fogalom azon értelmében, hogy a testület önálló büntetőjogi jogosultságokkal nem rendelkezett. Szolgálatát az önkormányzatok, illetve a bíróságok és az ügyészség felszólítása alapján végezte. Az önkormányzatokat illette meg a rend fenntartásának jogosultsága. E jogosultságuk eredményes megvalósítása érdekében hozhattak létre rendvédelmi testületeket. Mivel azonban bebizonyosodott, hogy a falvak erőforrásai nem elégségesek az eredményesen működő rendvédelmi testületek létrehozására, ezért a települések a központi államhatalom által létrehozott rendvédelmi testületet kérhették fel a rend fenntartására irányuló teendők ellátására. A korabeli jogi szabályozás a rend védelme részterületeinek szabályait nem a testületi törvények keretében állapította meg, hanem önálló törvények formájában, amelyek egyformán vonatkoztak valamennyi önkormányzatra, illetve az önkormányzatok, vagy a központi államhatalom által létrehozott rendvédelmi testületre. A Magyar Királyi Csendőrség természetesen önállóan is felléphetett a bűnözőkkel szemben, ha szolgálatellátása során tapasztalt bűncselekményt.³²

A testületen belül élesen elváltak egymástól a vezetői és a végrehajtói munkakörök. A csendőr tisztek – a csendőr legénységgel ellentétben – az állampolgárokkal, mint hatósági személyek nem kerülhettek kapcsolatba. Feladatukat a szervezés, irányítás, oktatás, ellenőrzés alkotta. A csendőri szolgálat valamennyi szinten nehéz volt, csak más módon. A legénység szolgálati ideje általában 12–16 órát tett ki, kisebb pihenőkkel megszakítva.³³

A csendőrségi szolgálat lényegét a megelőzés alkotta. Ez nem azt jelentette, hogy a szervezetben bűnmegelőzési egységeket hoztak létre. Ezeket a kortársak minden bizonnyal nevelésnek tartották volna, hiszen a szervezet egésze működött bűnmegelőző jelleggel. Mivel a csendőrségi struktúra alapelve az őrs volt, már az őrsök helyének kijelölése során figyelembe vették a leendő járőrtevékenység számára kedvező elhelyezkedést. Az őrsök diszlokációjának kialakítása során figyelembe vették a domborzati viszonyokat, a terep fedettségét, a közlekedési hálózat jellegét, a lakosság sűrűségét és összetételét, a bűnügyi fertőzöttséget, a védelemre érdemes műtárgyakat és egyéb értékeket stb. Ebből fakadóan általában 3–6 falura terjedt ki egy-egy csendőr őrs működési területe. Az őrs személyi állományának folyamatosan portyáznia kellett a rájuk bízott területen. Természetesen a bűnelkövetések valószínűsíthető helyszíneit és a bűnözőket kiemelt figyelemmel kísérték. Soha nem lehetett tudni, hogy hol és mikor bukkan fel csendőr járőr.³⁴

Jegyzetek:

¹ KAISER: 12. p.

² PRESZLY: 18–19. p.

³ SZAKÁLY: A Magyar Királyi Csendőrség az első központosított magyar közbiztonsági őrttestület.

⁴ REKTOR: 14. p.

⁵ ÖRY

⁶ REKTOR: 49–67. p.

⁷ DEÁK Ferenc: 170–171. p. ; ZACHAR

⁸ A közös érdekeltsgű viszonyok – illetve az osztrák kiegyezési törvény terminológiája szerint a közös ügyek – közé tartoztak a:

- hadügy, külügy és a finanszírozásukra szolgáló pénzügy (Ezeket „pragmatikus ügyeknek” is nevezték, mivel a Pragmatica Sanctio-ból származtak);

- hitelügy;

- vám- és kereskedelmi szövetség, gazdasági szerződések külállamokkal, közvetett adózás, vasút, hajózás, posta, pénzrendszer és jegybank. (Ezen ügyekben fennállt a két társország önálló intézkedésének a joga, ha az egyezkedés meghiúsult. Ezt az ügycsoportot nevezték a későbbiek során „nem közös de egyetértőleg intézendő ügyeknek” amelyet a hitelüggyel kiegészítve „dualisztikus ügyeknek” is nevezték.)

1867/XII. tc. ; 1867. Nr. 146.

⁹ - DEÁK Ágnes: Államrendőrség és besúgóhálózat Magyarországon egy rendszerváltás fordulatos hónapjaiban 1860-1861.

- EADEM: Egy régi politikai rendszerváltás és az államrendőrség.

¹⁰ REKTOR: op. cit. 30–43. p.

¹¹ CSAPÓ: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914.* 20–51. p.

¹² KAISER: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között.* 133-137. p.

¹³ „A bizottság »igazolt határozatot« hoz, ha a volt csendőrségi személy bebizonyítja, hogy:

a, a német ellenes ellenállási mozgalomban személyesen és hatékonyan részt vett, vagy

b, az ország felszabadulása előtt működött magyar kormányok törvényeivel, rendeleteivel, intézkedéseivel és utasításaival tevőlegesen, vagy szolgálati mulasztásokkal szembe fordult, vagy

c, bár szolgálatát ellátta, tényleges segítséget nyújtott a demokratikus szervezkedéseknek, vagy azokban részt vevő egyéneknek.”

1690/1945. ME. r.

¹⁴ MK II. évf. (1946) 192. sz.

¹⁵ PARÁDI József: *A határszéli csendőrség 1891-1914.*

¹⁶ 86/1987. MT. r.

¹⁷ 93/1990. Korm. r.

¹⁸ 44/1991. ABH

¹⁹ 112/1991. Korm. r.

²⁰ 1992/XXXII. tc.

²¹ KOVÁCS: Csendőrsors Magyarországon 1945 után.

²² HESZTERA ; PRESZLY ; REKTOR: op. cit.

²³ 1881/III. tc. ; 1882/X. tc.

²⁴ PARÁDI József: *A Magyar Királyi Csendőrség szervezete és működése 1881-1914.* ; PARÁDI József: *A Magyar Királyi Csendőrség szervezete.*

²⁵ SZAKÁLY: Adatok és dokumentumok a Magyar Királyi Csendőrség történetének tanulmányozásához.

²⁶ PARÁDI József: A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szervezete a Magyar Királyi Csendőrség.

²⁷ SZAKÁLY: A Horthy-hadsereg tábori csendőrségének megszervezése és alkalmazása a második világháború időszakában 1938-1944. ; Idem: *Az Osztrák-Magyar Monarchia hadseregének tábori csendőrsége.* ; Idem: *A magyar tábori csendőrség története 1938-1945.*

²⁸ FORRÓ: A csendőrség története.

²⁹ KAISER: A Magyar Királyi Csendőrség az alapítástól a felbomlásig 1881-1919.

³⁰ CSAPÓ: A csendőri szolgálat.

³¹ FORRÓ: A csendőr kerület rendvédelmi tevékenységének értékelése.

³² SZIKINGER: A rendvédelmi jog szabályozása a dualizmus korában. ; MEZEY: Rendvédelmi jog a két világháború között.

³³ KAISER: Csendőrség a Horthy-korban 1919-1945.

³⁴ Idem: *Élet a csendőr őrsön.*

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK

CSAPÓ: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914.* — CSAPÓ Csaba: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914.* Pécs, 1999, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány, /Pannónia Könyvek./

DEÁK Ferenc

— DEÁK Ferenc: *Adalékok a magyar közjoghoz.* Pest, 1985, s.n.

KAISER: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között.* — KAISER Ferenc: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között.* Pécs, 2002, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány, /Pannónia Könyvek./

PARÁDI József: *A határszéli csendőrség 1891-1914.* — PARÁDI József: *A határszéli csendőrség 1891-1914.* Budapest, 1984, Határőrség.

PRESZLY

— PRESZLY Lóránd: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1918.* Budapest 1920, Honvédelmi Sajtóvállalat.

REKTOR

— REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története.* Cleveland, OHIO, USA, 1980, Árpád Kiadó.

SZAKÁLY Sándor: *A magyar tábori csendőrség története 1938-1945.* — Szakály Sándor: *A magyar tábori csendőrség története 1938-1945.* Budapest, 2000, Ister.

ZACHAR

— ZACHAR József: *Az osztrák-német liberális Alkotmány párt és a politikai hatalom 1861-1881.* Budapest, 1981, Kossuth.

TANULMÁNYOK

CSAPÓ: A csendőri szolgálat. — CSAPÓ Csaba: A csendőri szolgálat. *Rubicon*, XX. évf. (2010) 202. sz. 11-13. p.

DEÁK Ágnes: Államrendőrség és besúgóhálózat Magyarországon egy rendszerváltás fordulatos hónapjaiban 1860-1861. — DEÁK Ágnes: Államrendőrség és besúgóhálózat Magyarországon egy rendszerváltás fordulatos hónapjaiban 1860-1861. *Századok*, CXL. évf. (2006) 6. sz. 1551–1574. p.

DEÁK Ágnes: Egy régi politikai rendszerváltás és az államrendőrség. — DEÁK Ágnes: Egy régi politikai rendszerváltás és az államrendőrség. *Történelmi Szemle*, L. évf. (2007) 3. sz. 351–372. p.

FORRÓ: A csendőrség története. — FORRÓ János: A csendőrség története. A csendőr őrs. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, III. évf. (1993) 4. sz. 132–151. p. A tanulmány korábbi változata 1992. szeptember 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „*A dualista Magyarországi rendvédelme.*” című IV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- FORRÓ: A csendőr kerület rendvédelmi tevékenységének értékelése. — FORRÓ: A csendőr kerület rendvédelmi tevékenységének értékelése. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VII. évf. (1997) 8. sz. 41–45. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „A napóleoni közbiztonsági őrtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig.” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- HESZTERA — HESZTERA Franz: Die Kommandostrukturen der Gendarmerie von 1850 bis 1993. [A csendőrség parancsnoklási rendszere 1850-től 1993-ig.] *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, IV. évf. (1994) 5. sz. 18–27. p. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „Háboró, forradalom, trianon.” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- KAISER: A Magyar Királyi Csendőrség az alapítástól a felbomlásig 1881-1919. — KAISER Ferenc: A Magyar Királyi Csendőrség az alapítástól a felbomlásig 1881-1919. *Rubicon*, XX. évf. (2010) 202. sz. 4–10. p.
- KAISER: Csendőrség a Horthy-korban 1919-1945. — KAISER Ferenc: Csendőrség a Horthy-korban 1919-1945. *Rubicon*, XX. évf. (2010) 202. sz. 14–25. p.
- KAISER: Élet a csendőr őrsön. — KAISER Ferenc: Élet a csendőr őrsön. *Rubicon*, XX. évf. (2010) 202. sz. 32–42. p.
- KOVÁCS: Csendőrsors Magyarországon 1945 után. — KOVÁCS Zoltán András: Csendőrsors Magyarországon 1945 után. In OKVÁTH Imre (szerk.): *Katonai perek a kommunista diktatúra időszakában 1945–1958*. Budapest, 2001. Történelmi Hivatal. 103–140. p.
- ŐRY — ŐRY Károly: A Maréchausée-tól a Gendarmerie Natinale-ig. A francia csendőrség történeti előzményei. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VII. évf. (1997) 8. sz. 75–77. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „A napóleoni közbiztonsági őrtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig.” című VIII. Konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI József: A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szervezete a Magyar Királyi Csendőrség. — PARÁDI József: A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szervezete a Magyar Királyi Csendőrség. *Belügyi Szemle*, XXXVII. évf. (1989) 2. sz. 35–40. p.
- PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség szervezete és működése 1881-1914. — PARÁDI József: La Gendarmerie hongroise: naissance et fonctionnement 1881-1914. [A Magyar Királyi Csendőrség szervezete és működése 1881-1914.] *Revue de la gendarmerie nationale*. (2002) 205. sz. 109–114. p.
- PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség szervezete. — PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség szervezete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XX. évf. (2010) 24. sz. 100-104. p. A tanulmány korábbi változata 2009. december 3-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „Csendőrség Ausztria-Magyarországon, illetve Ausztriában és Magyarországon 1849-2005.” című XXIV. Konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SZAKÁLY: A Horthy-hadsereg tábori csendőrségének megszervezése és alkalmazása a második világháború időszakában 1938-1944. — SZAKÁLY Sándor: A Horthy-hadsereg tábori csendőrségének megszervezése és alkalmazása a második világháború időszakában 1938-1944. *Hadtörténelmi Közlemények*, XCIV. évf. (1981) 3. sz.
- SZAKÁLY: Az Osztrák-Magyar Monarchia hadseregének tábori csendőrsége. — SZAKÁLY Sándor: Az Osztrák-Magyar Monarchia hadseregének tábori csendőrsége. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, IV. évf. (1994) 5. sz. 55–58. p. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „Háború, forradalom, trianon.” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SZAKÁLY: Adatok és dokumentumok a Magyar Királyi Csendőrség történetének tanulmányozásához. — SZAKÁLY Sándor: Adatok és dokumentumok a Magyar Királyi Csendőrség történetének tanulmányozásához. *Rubicon*, XX. évf. (2010) 202. sz. Onlineplusz. Web: www.rubicon.hu
- SZIKINGER: A rendvédelmi jog szabályozása a dualizmus korában. — SZIKINGER István: A rendvédelmi jog szabályozása a dualizmus korában. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, III. évf. (1993) 4. sz. 187–198. p. A tanulmány korábbi változata 1992. szeptember 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „A dualista Magyarország rendvédelme” című IV. konferenciáján. A publikált ta-

nulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

JOGSZABÁLYOK

- 1867/XII. tc. — 1867/XII. tc. a Magyar Korona országai és az Ő Felsége uralkodása alatt álló többi ország között fennforgó közös érdekű viszonyokról és ezek elintézésének módjáról.
1867. Nr. 146. — Reichsgesetzblatt
- 1881/III. tc. — 1881/III. tc. a közbiztonsági szolgálat szervezéséről
- 1882/X. tc. — 1882/X. tc. a Magyar Királyi Csendőrség által a törvényhatósági joggal felruházott városok kül- és belterületein való teljesítendőkről.
- 1992/XXXII. tc. — az életüktől és szabadságuktól politikai okból jogtalanul megfosztottak kárpótlásáról
- 1690/1945. ME. r. — 1690/1945. ME. r.
- 86/1987. MT. r. — 86/1987. MT. r. az 1960 előtt kibocsátott kormány szintű jogszabályok rendezéséről
- 93/1990. Korm. r. — 93/1990. Korm. r. az 1945 és 1963 között törvénysértő módon elítéltek, az 1956-os forradalommal és szabadságharccal összefüggésben elítéltek, valamint a korábbi nyugdíjsökkentés megszüntetéséről, továbbá az egyes személyes szabadságot korlátozó intézkedések hatálya alatt állt személyek társadalombiztosítási és munkajogi helyzetének rendezéséről
- 44/1991. ABH. — 44/1991. ABH. a csendőrség feloszlásáról és az államrendőrség megszervezéséről szóló 1690/1945. M.E. rendelet, illetve a társadalombiztosításról szóló 1975. évi II. törvény végrehajtásáról szóló 17/1975. (VI. 14.) MT rendelet alkotmányellenességéről
- MK* — *Magyar Közlöny*, II. évf. (1946) 192. sz.